

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Filozofická fakulta
Katedra politologie a evropských studií

Daniel Čupak

Recep Tayyip Erdoğan: Turecký neopopulista?

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Karel Kouba, M.A.

OLOMOUC 2010

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou diplomovou práci vypracoval samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.
V Olomouci dne 15. prosince 2010

Poděkování: V první řadě bych rád poděkoval své rodině a přátelům za neutuchající podporu při psaní této práce. Rád bych zde také poděkoval svému vedoucímu práce Mgr. Karlu Koubovi, M. A., prof. Kurtu Weylandovi a Mine Tafolar, M. A. za cenné rady a trpělivost.

Výslovnost

Přestože Turci používají od roku 1928 latinku a většina písmen je shodných s českou abecedou, existuje několik písmen, která se liší, a proto je zde uvádím s orientační výslovností.

C c	dž	Recep [Redžep]
Ç ç	č	İlçe [Ilče]
ı	temné y	Satılık [Satılyk]
Ğ ğ	nic; j	Erdoğan [Erdoan]; Diğer [Dijer]
J j	ž	Japonya [Žaponja]
Ö ö	něm. ö	Köse [Koese]
Ş ş	š	Neşe [Neše]
Ü ü	něm. ü	Türkiye [Tuerkije]
Y y	j	Tayyip [Tajip]

Obsah

Výslovnost.....	4
Obsah	5
Úvod.....	6
1 Vymezení pojmů	13
1.1 Populismus.....	13
1.2 Neoliberální reformy	17
1.3 Institucionalizace stranického systému	19
2. Podmínky zrodu neopopulisty	20
2.1 Slabý stranický systém.....	20
2.2 Silný, přímo volený prezident	31
2.3 Krize jako spouštěč populistického neoliberalismu	37
Závěr	45
Prameny a Literatura.....	47
Prameny.....	47
Literatura	50
Přílohy	57
Seznam zkratk	57
Abstrakt.....	58

Úvod

Když se v Turecku Strana spravedlnosti a rozvoje (*Adalet ve Kalkınma Partisi – AKP*)¹ v listopadu roku 2002 po drtivém vítězství v parlamentních volbách ujala vlády, bylo to pro všechny velkým překvapením. Předvolební průzkumy sice naznačovaly, že si AKP získala u voličů velkou popularitu, ale že získá 34,3 %² hlasů, resp. 2/3 křesel z tureckého 550 členného Velkého národního shromáždění Turecka (*Türkiye Büyük Millet Meclisi – TBMM*), čekal opravdu málokdo. Ani ne rok stará Strana AK³ vděčila za své vítězství důsledné mezitřídní mobilizaci a popularitě svých členů z dob, kdy působili ve Straně blahobytu resp. Straně ctnosti.⁴ Nezanedbatelný podíl na jejím úspěchu také mělo selhání zavedených parlamentních stran, které nebyly schopné poradit si s tehdejší ekonomickou krizí a byly zapleteny do mnoha korupčních skandálů. Pouze jediná parlamentní strana,

¹ Strana spravedlnosti a rozvoje původně používala pouze celý název *Adalet ve Kalkınma Partisi* nebo její zkratku *AKP*. Později se však objevila varianta *AK Parti*, kterou strana přejala, a to především z důvodu pozitivního významu slova „ak“, které v turečtině znamená bílý, ale i neposkvrněný. Podle nynějšího Nařízení strany se od používání zkratky *AKP* úplně upustilo a spojení *AK Parti* podtrhuje logo strany – zářící žárovka. *Parti Tüzüğü, Madde 3 – Partinin Kısaltılmış Adı, Genel Merkezi ve Amblemi*. [Stanovy strany, článek 3 – Zkrácený název strany, ústředí a znak]. Ankara, *Adalet ve Kalkınma Partisi*, <http://www.akparti.org.tr> (10. 8. 2010)

² *Milletvekili genel seçimleri sonuçları* [Výsledky všeobecných parlamentních voleb]. Ankara, Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı [Turecký statistický úřad], <http://www.turkstat.gov.tr> (10. 8. 2010)

³ *AKP* vznikla 14. 8. 2001. *History of the Justice and Development*. Ankara, *Adalet ve Kalkınma Partisi*, <http://eng.akparti.org.tr> (1. 7. 2010)

⁴ Strana blahobytu (*Refah Partisi, RP*) a Strana ctnosti (*Fazilet Partisi, FP*), byly úspěšnými následnicemi Strany národního řádu (*Milli Nizam Partisi, MNP*) respektive Strany národní spásy (*Milli Selamet Partisi, MSP*), islamistických stran ze 70. let 20. století. Straně blahobytu se po volbách v prosinci 1995 podařilo dokonce zvítězit ve volbách (i když velice těsně) a později utvořit koaliční vládu (v čele stanul první islamistický premiér Necmettinem Erbakanem) se Stranou pravé cesty (*Doğru Yol Partisi, DYP*). Všechny výše zmíněné strany byly později zakázané z důvodu možného ohrožení sekularity Turecka. TIBI, Bassam: *Islamist Approach Europe: Turkey's Islamist Danger*. *Middle East Quarterly*, 16, 2009, č. 1, <http://www.meforum.org> (6. 12. 2010)

Republikánská strana lidová (*Cumhuriyet Halk Partisi – CHP*)⁵, se dostala spolu s AKP do národního shromáždění.

AKP byla již od svého vzniku v roce 2001, právě kvůli islamistické minulosti svých členů, předmětem zájmu především turecké veřejnosti, přičemž hlavním cílem bylo a stále je zodpovědět mnoho otázek, které strana svým vznikem a působením v politice vyvolala. Prvními z nich byly otázky spojené s již zmiňovanou islamistickou minulostí jejích členů, a to nakolik je stále islamistickou a pokud ano, nakolik je hrozbou pro stát. Když se pak Strana spravedlnosti a rozvoje dostala v roce 2002 k moci, začala si už i zahraniční veřejnost klást otázku, kam se bude Turecko, jako tradiční spojenec Západu, pod vedením nové vlády ubírat. Panovala a panuje totiž jen malá shoda v mínění o ideologické povaze AKP. V souvislosti s AKP jsou zmiňovány tradiční pojmy jako islamismus⁶, resp. reformovaný či umírněný politický islám⁷, či strana s islamistickými kořeny. Pojmy *ad hoc* pro AKP vytvořené, jako např. muslimský konzervatismus či muslimská demokracie⁸, se jejich autoři snažili popsat Erdoğanovu stranu jako protějšek evropských křesťanskodemokratických stran. Sama AKP pak všechny tyto nálepky odmítá s tím, že je stranou konzervativně demokratickou, tak jak to popsal stranický ideolog Yalçın Akdoğan ve své knize *Ak Parti ve Muhafazakar Demokrasi* [Strana Ak a konzervativní demokracie]⁹. Podle některých autorů pak Strana spravedlnosti a rozvoje přešla

⁵ Poprvé od roku 1954 se do parlamentu dostaly pouze dvě strany – AKP a CHP. BACIK, Gökhan : *The Parliamentary Election in Turkey, November 2002*. Electoral Studies, 23, 2004, č. 1, s. 821.

⁶ ABAZA, Hayri – CAĞAPTAY, Soner: *Is It Islamic or Islamist?* Newsweek, 22. 10. 2010. (<http://www.newsweek.com>)

⁷ ÇAHA, Ömer: *Turkish Election of November 2002 and the Rise of "Moderate" Political Islam*. Alternatives: Turkish Journal of International Relations, 2, 2003, č. 1, s. 95.

⁸ TEPE, Sultan: *Turkey's AKP: A Model "Muslim-Democratic" Party?* Journal of Democracy, 16, 2005, č. 3, s. 69.

⁹ AKDOĞAN, Yalçın: *Ak Parti ve Muhafazakar Demokrasi*. Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 2004, 160 s.

od "politického" k "sociálnímu" islámu, čili že stranické špičky jsou i nadále oddáni islámu jako náboženství ve svém soukromém životě, ale upustily už od prosazování islamistické agendy v politice a přešly k pragmatické politice. AKP podle nich není stranou žádné koherentní ideologie, ale stranou univerzální tzv. catch-all¹⁰, či jak tvrdí Alper Yağci, stranou neoliberalně populistickou, resp. nepopulistickou.¹¹

Cílem této práce bude z části přispět k této debatě ověřením posledního tvrzení, tedy že turecký premiér je neoliberalně populistickým lídrem. Pravdou sice je, že AKP začala hned po svém nástupu k moci k překvapení většiny lidí prosazovat neoliberalní, u obyvatel nepopulární reformy, které jsou podle některých názorů schopni zavádět pouze exekutivně silní politici či dokonce pouze diktátoři¹². Tato tvrzení většinou slouží především jako pejorativní nálepka od oponentů, či v lepším případě tak označují jeho diskurs, aniž by se opírali o fakta či objektivní argumenty. Případné potvrzení by tak mohlo mít nejen velký význam pro pochopení politiky nynější turecké vlády, ale mohlo by ukončit přes osm let trvající spory o „pravé povaze“ AK Parti. Práce by mohla být přínosná i pro samotnou teorii neopopulismu, která byla zatím testována na zemích Latinské Ameriky a východní Evropy.

Cílem této práce proto bude ověřit tvrzení Alpera Yağciho v jeho práci *Packaging Neoliberalism: Neopopulism and The Case of Justice and Development Party*, že se turecký premiér Recep Tayyip Erdoğan uchýlil k neoliberalnímu populismu v době, kdy byl u moci,

¹⁰ CEYHAN, Aldemir – GÜL, Bayraktaroglu: *Determining Effect Of Personality Traits On Voter*

Behaviour Using Five Factor Personality Inventory. Journal of Faculty of Business, 5, č. 2, s. 133, dále také JANG, Ji-Hyang: *On the Road to Moderation: The Role of Islamic Business in*

Transforming Political Islamists in Turkey. Journal of International and Area Studies, 13, č. 2, 2006, s. 98.

¹¹ YAĞCI, Alper: *Packaging Neoliberalism: Neopopulism and The Case of Justice and Development Party*. Diplomová práce. Istanbul, Bogaziçi University 2009, s. 19.

¹² WEYLAND, Kurt: *The Politics of Market Reform in Fragile Democracies: Argentina, Brazil, Peru, and Venezuela*. Princeton University Press, Princeton 2002, s. 1.

konkrétně v letech 2002 až do současnosti. Tvrzení Alpera Yağcıho odvozené od prací amerického politologa Kurta Weylanda se práce bude snažit ověřit pomocí testování jeho teorie neoliberálního populismu.

Vybranou metodou výzkumu bude případová studie, konkrétně metoda shody (*congruence method*), jako efektivní nástroj ověření platnosti použité teorie na jednom případě, protože metoda shody umožňuje celkem snadno potvrzovat testované teorie. Podle Van Every máme dvě základní možnosti testování teorie, a to experiment a pozorování. V našem případě přichází v úvahu pozorování jediného případu, při kterém vyslovíme nejprve předpoklad očekávaného výstupu na základě teorie. Dále prozkoumáme data a na jejich základě určíme, zda jsou shodná s předpovědí. Pokud je totiž předpokládaný výstup zkoumaného případu shodný s teoretickou předpovědí, je možné předpokládat i existenci příčinného mechanismu a jeho shodu s teoretickými předpoklady, a to aniž bychom museli příčinný proces zkoumat.¹³ Další výhodou a důvodem, proč byla také zvolena tato metoda, je především její schopnost zpřesňovat testované teorie, což by vzhledem k tomu, že tato teorie byla odvozena od zemí Latinské Ameriky, znamenalo velké posílení pro teorii neopopulismu. Dále tato metoda zvyšuje přesnost operacionalizovaných proměnných a definuje další nutné či dostačující podmínky, a to vše za menší náročnosti na množství potřebných dat. Na druhou stranu tato metoda má jako vše i své nevýhody. Nevýhoda této metody spočívá v tom, že pouhá shoda, resp. neshoda mezi teoretickou předpovědí a pozorovatelným výsledkem případu, nemusí hned znamenat, že příčinný mechanismus skutečně existuje, čili že teorie platí, či neexistuje, čili že neplatí, neboť tato metoda si nevšímá celého příčinného procesu.¹⁴

¹³ VAN EVERA, Stephen: *Guide to methods for students of political science*. Cornell University Press, Ithaca 1997, s. 55-61.

¹⁴ KOŘAN, Michal: *Jednopřípadová studie* In: DRULÁK, Petr (ed.): *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Portál, Praha 2008. s. 43-44.

Předpokládejme tedy, že režim Tayyipa Erdoğan je neopopulistický, neboť Weylandova teorie neopopulismu postuluje, že zrod populistického politika je možný pouze za splnění tří nezbytných, současně se vyskytujících se podmínek – slabého stranického systému, instituce přímo voleného a exekutivně silného prezidenta a přítomnosti ekonomické krize, zejména hyperinflace. První testovaná hypotéza, kterou se bude snažit tato práce ověřit, tedy zní: „Recep Tayyip Erdoğan jako neoliberalním populista po volbách svou stranu marginalizoval“. Druhá hypotéza se bude snažit ověřit, zda inflace donutila Recepta Tayyipa Erdoğan přijmout neoliberalní opatření.

Členění práce kopíruje metodologické schéma. Vyslovený předpoklad o tom, co budeme pozorovat, je hypotéza v úvodu práce. Poté následuje teoretická část, která se zabývá jednotlivými typy přístupů a definicemi populismu různých autorů, ale také teoretickým vymezením neoliberalismu a institucionalizací stranických systémů. Dále následuje část, kde pozorujeme hodnoty nezávislých proměnných. Tato část se dělí na tři podčásti, které odpovídají třem podmínkám pro vznik neopopulismu. První podčást se zabývá stranickým systémem Turecka a snaží se určit jeho povahu. Další podčást zjišťuje, zda v Turecku existuje instituce přímo voleného a exekutivně silného prezidenta. Třetí a poslední podčást se zabývá ekonomickou krizí a neoliberalismem v Turecku. V závěru je vysloven výsledek pozorování.

Literatury obecně zabývající se Tureckem je mnoho, a to především té anglicky psané.¹⁵ Na druhou stranu, drtivá většina odborných článků a knih se však většinou zabývá vztahy Turecké republiky a Evropské unie, zejména zdlouhavými přístupovými jednáními, možnými dopady případného členství Turecka, a to jak na

¹⁵ Nutno dodat, že i v češtině začíná vycházet více knih zabývajících se Tureckem, a to nejen překlady románů Orhana Pamuka a Zülfü Livaneliho, ale i odborná díla, jako např. sborník od Lucie Tunkrové a Pavla Šaradína *Turecko a Evropská unie: česká a turecká perspektiva*, *Turecko – stručná historie států* od Gabriela Pirického, překlad knihy *Dějiny Turecka* od německých autorů Klause Kreisera a Christoha K. Neumanna atp.

společenství, tak i na Turecko, dále vývojem vzájemných vztahů, důvody, které vedou EU a Turecko ke sblížení, rozdílností obou oblastí, atd. Mnohdy se jedná o pouhé popisy historických událostí, jejichž relevance je často malá, neboť popisují něco, co už bylo dávno popsáno, přičemž závěr je ten, že sjednocení bude pro oba subjekty obohacujícím, a to jak kulturním, tak ekonomickým.¹⁶ Velkou část politologů pak také zaměstnává myšlenka dalšího směřování Turecka v mezinárodních vztazích, jeho vztah k tradičním spojencům, otázka Kypru, atp., kdy jde většinou o popis tohoto vývoje v čase.¹⁷ Pozornost odborníků se pochopitelně soustřeďuje i na vnitřní politiku Turecka a na její transformaci v posledních letech. Zde je ústředním pohledem na věc institucionalismus ztělesněný Evropskou unií, resp. jejími požadavky, které jsou podle těchto autorů hlavní příčinou transformačního procesu v současném Turecku.¹⁸ Ziya Öniş např. tvrdí, že Strana spravedlnosti a rozvoje stranou s islamistickými kořeny, ale díky působení EU se vyvinula v umírněnou a středovou stranu. Studii zabývající se tržními reformami přijímanými v Turecku po finanční krizi je také dostatek, avšak autoři, mj. i Marcie Patron, přistupují k tématu z pohledu ekonomicko-strukturálního, čili že vláda AKP tyto reformy přijala pod tlakem mezinárodních ekonomických institucí,

¹⁶ DOMANIĆ, Seda: *Vstup Turecka do Evropské unie: Vyhodny pro obě strany? Možny pro obě strany?* Institut pro Evropskou Politiku – Europeum. <http://www.europeum.org/doc/pdf/864.pdf> (13. 12. 2010)

¹⁷ Zájem o další směřování Turecka v mezinárodních vztazích úzce souvisí s novým ministrem zahraničních věcí, dlouholetým poradcem premiéra Erdogana, profesorem Ahmetem Davutoğlem. Davutoğlu již dříve popsal ve své knize *Strategická hloubka* další směřování zahraniční politiky Turecka. Orientace na Blízký východ, Kavkaz a Balkánský poloostrov tak nahradí jednostranný izolacionismus a vztah k Západu politikou neoimperální. AYDINTASBAS, Asli: *A New Ottoman Empire? Deciphering the Davutoglu Doctrine*. Forbes, 2. 6. 2009. (<http://www.forbes.com>)

¹⁸ ÖNIŞ, Ziya: *The Political Economy of Islam and Democracy in Turkey: From the Welfare Party to the AKP*. In: DIETRICH, Jung (ed.): *Democratization and Development: New Political Strategies for the Middle East*. Palgrave, New York 2006. s. 103-129.

zejména Mezinárodního měnového fondu či Světové banky.¹⁹ Mnoho informací o vnitřní politice Turecka jsem čerpal především ze žurnálu *Turkish Studies, Journal of Democracy a Middle East Quarterly*. Co se týče literatury o populismu, v drtivé většině jsem čerpal opět z děl anglicky psaných, a to především od amerického politologa Kurta Weylanda a jeho prací ze žurnálu *Comparative Politics* a článků jako např. *Clarifying a Contested Concept: Populism in the Study of Latin American Politics*, kde definuje svůj koncept populismu, či *Neoliberal Populism in Latin America and Eastern Europe*, kde popsal tři výše uvedené nezbytné podmínky pro vznik neoliberálního populismu.

Přínosem této práce by tak mohlo kromě potvrzení smělého tvrzení Alpera Yağcıho a potvrzení platnosti teorie neopopulismu (či její zpřesnění) Kurta Weylanda i to, že bude jednou z mála prací psaných česky, které se zabývají podrobně nynější vnitrostátní tureckou politikou a může tak poskytnout případným čtenářům vhled do současné politické situace v Turecku.

¹⁹ PATTON, J. Marcie: *The Economic Policies of Turkey's AKP Government: Rabbits from a Hat?* Middle East Journal, 60, 2006, č. 3, s. 523.

1 Vymezení pojmů

1.1 Populismus

Populismus, pojem, se kterým se setkáváme dnes a denně ve většině médií. Většinou však ne jako s hodnocením určité politické, ekonomické či sociální strategie, ale spíše jako s pejorativní nálepkou, kterou se častují političtí soupeři. Nadužívání této „nálepky“ má paradoxní dopad – většina lidí se s pojmem populismus setkala, ale málokdo by dokázal říci, co se pod ním skrývá. Je tedy velmi důležité, než přikročíme k hlavní části práce, definovat tento mnohokrát diskutovaný pojem.

Nutno konstatovat, že neexistuje nejen shoda v hlavních definičních znacích, ale ani jednotný přístup k populismu. Část politologů, mezi které patří např. Gino Germani²⁰, Hector Schamis²¹, přistupují k populismu historicko-sociologicky, a populismus chápou jako státní formu a ideologii určitého časového období a určitých podmínek ve společnosti. Odmítají tudíž nazývat populismem cokoli jiného, než jsou režimy s nacionalistickou politikou, které se objevily v Latinské Americe spolu s Velkou hospodářskou krizí ve 30., a které skončily v 50. letech 20. století. Zmíněná epocha je podle nich navíc spojena pouze s ekonomickou strategií ISI (Industrializace nahrazením dovozu)²² a odmítají tedy nazývat latinskoamerické režimy z 80. let 20.

²⁰ GINO, Germani: *Authoritarianism, Fascism, and National Populism*. Transaction, New Brunswick 1978. 292 s.

²¹ *Populism of the 21st Century* (Videozáznam). Washington, DC, Woodrow Wilson International center for Scholars, 8. října 2009, <http://www.wilsoncenter.org> (6. 12. 2010)

²² Protekcionistická ekonomická politika zaváděná v rozvojových zemích a mladých tržních ekonomikách, které se snažily zvýšit svoji soběstačnost a snížit svoji závislost na vyspělých zemích ochranou a rozvojem svého rozvíjejícího se průmyslu. *Import Substitution Industrialization (ISI)*. Edmonton, Investopedia, 2. července 2009, www.investopedia.com (2. 12. 2010)

století, a i jejich pozdější spojení s neoliberalismem z konce let 90., za populistické resp. neopopulistické.²³

Funkcionalistické chápání populismu, které zastává např. Enrique Peruzzotti²⁴, naproti tomu nahlíží na populismus jako na sociální hnutí, které vzniká jako reakce na nedokonalou politickou reprezentaci části obyvatelstva. Populisté, zaštiťující se tím, že reprezentují tento opomíjený lid, používají demokratické prostředky, aby se dostali k moci. Jakmile se dostanou k moci, oslabují různé intermediární demokratické instituce, neboť působí přímo na masy.²⁵

Dalším přístupem je přístup definující populismus diskursivně. Ernesto Laclau ve své knize *On Populist Reason* tvrdí, že v populismu nejde o obsah, ale o formu. Populismus podle něj není koherentní ideologie, ale naopak shromažďuje více, někdy i protichůdných, ideologických pozic. Populisté hlavně tvoří lid, který je v opozici vůči něčemu, např. dominantní ideologii nebo institucionalizovanému systému. Mezi populistické politiky tak řadí jak Margaret Thatcherovou, tak i Huga Cháveze.²⁶

Jak bylo řečeno, stejně jako nepanuje shoda v přístupu k definici populismu, nepanuje shoda ani v jeho samotných definičních znacích. Jak definujeme populismus? Jaké vlastnosti musí režim mít, abychom ho mohli nazvat populistickým? Kurt Weyland popisuje ve své práci *Clarifying a Contested Concept: Populism in the Study of Latin American Politics* dva základní přístupy – kumulativní a radiální (viz Obrázek 1). Kumulativní přístup se snaží definovat populistické režimy za použití logického "a" (∧), kdy se snaží určit, zda je zkoumaný režim populistický či nikoli, na základě znaků, které mají stejné. Nevýhodou kumulativního, a dnes převládajícího konceptu, je, že když budeme zkoumat velký počet případů, bude i velká pravděpodobnost toho, že

²³ *Populism of the 21st Century* (Videozáznam). Washington, DC, Woodrow Wilson International center for Scholars, 8. října 2009, <http://www.wilsoncenter.org> (6. 12. 2010)

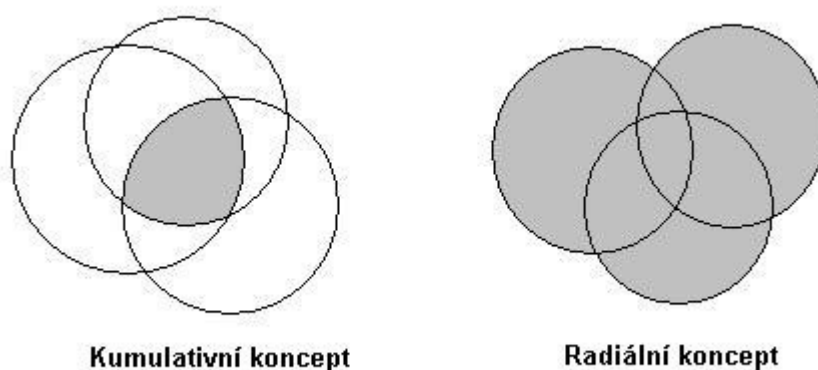
²⁴ Tamtéž

²⁵ Tamtéž.

²⁶ LACLAU, Ernesto: *On Populist Reason*. Verso, Londýn 2005. s. 222.

všechny nebudou sdílet ani jeden charakteristický znak a může se tedy stát, že jen málo či žádný režim nebude populistický. Radiální koncept pak operuje s logickým "nebo" (\vee), kdy všechny znaky zkoumaných režimů jsou definičními znaky populismu. V případě tohoto konceptu je problém opačný – při zkoumání více států dospějeme k závěru, že jsou populistické všechny.²⁷

Obrázek 1

Populismus se podle Kurta Weylanda vyznačuje třemi charakteristickými prvky:

- a) personalistický a charismatický vůdce, jenž se obrací k heterogenní masě příznivců, kteří se cítí být opomíjeni a jsou mobilizovatelní;
- b) lídr strany se ke svým stoupencům obrací přímo, nebo k nim přistupuje kvazi-personálně, čímž obchází zavedené organizace, zejména strany;²⁸
- c) strana, ať už nová, nebo strana, kterou převzal, zůstává jeho osobním prostředkem k moci (*personal vehicle*) s nízkým stupněm institucionalizace.²⁹

²⁷ WEYLAND, K.: *Clarifying a Contested Concept: Populism in the Study of Latin American Politics*. *Comparative Politics*, 34, 2001, č. 1, s. 2.

²⁸ WEYLAND, K.: *Neoliberal Populism in Latin America and Eastern Europe*. *Comparative Politics*, 31, 1999, č. 4, s. 381.

²⁹ Tamtéž, s. 381.

Neoliberální populismus, resp. neopopulismus, je pak populismus specifický svým spojením s ekonomickým neoliberalismem a vzniká nikoliv automaticky, ale pouze za příznivých podmínek, kterými jsou slabost stranického systému, přímo volený prezident a hluboká ekonomická krize.

Populismus s neoliberalismem mají společné:

- a) odmítnutí statutu quo ve společnosti, odsouzení zavedené politiky, která podle nich slouží „zvláštním zájmům“ (*special interests*) a k „dobývání rent“ (*rent seeking*)³⁰. Neoliberální experti využívají populistické útoky proti „zvláštním zájmům“, k boji se státním intervencionismem.
- b) aby rozrušili tyto vazby, musí populističtí lídři a neoliberální reformátoři koncentrovat moc, čili oba se snaží o utužení exekutivní moci a zároveň o oslabení moci s nimi soupeřících institucí (např. parlament). Neoliberální experti tak činí proto, že jedině silný stát může prosadit strukturální reformy, zatímco populisté tuto koncentraci moci podporují z vlastního zájmu.
- c) nechuť k organizované občanské společnosti.

Kurt Weyland se rozhodl redefinovat nejen koncept populismu, ale i přístup k němu, a to hlavně z toho důvodu, že nechtěl vymýšlet další radiální či kumulativní vícedimenzionální koncepty. Raději populismus redefinoval jednodimenzionálně, pouze jako politickou strategii. Kvůli absenci ekonomické strategie se tato teorie neomezuje pouze na určité období a kvůli absenci diskurzu nezahrnuje široké spektrum politiků. Weylandův jednodimenzionální přístup, redefinice populismu a vysvětlení jeho koexistence s neoliberalismem, je bezesporu přínosný, neboť populismus není fenoménem pouze určitého časového období, určitého území, či ekonomické strategie,

³⁰ Dobývání rent je pojem definující jednání skupin, organizací či jednotlivců, kteří získávají své zdroje k ekonomickému obohacení na úkor ostatních, aniž by sami produkovali na oplátku cokoli pro společnost. *Rent-seeking*. Edmonton, Investopedia, 2. července 2009, www.investopedia.com (5. 12. 2010)

popř. jejich vzájemné kombinace, jak ukazují zkušenosti z minulých let. Na druhou stranu zkušenosti z Chavezovy Venezuely či Morálesovy Bolívie ukazují, že neopopulismus může mít víc podob – nejen neoliberální, ale i silně anti-neoliberální, a proto je třeba se tímto přístupem dále zabývat. Další možnou slabinou tohoto konceptu by mohlo být, že byl odvozen ze specifických zkušeností latinskoamerických zemí a tudíž by v jiných částech světa nebyl použitelný. Kurt Weyland však netvrdí, že by jeho koncept, ač opravdu odvozen od latinskoamerických zemí, by měl platnost pouze v Latinské Americe. Naopak ve svém článku *Neoliberal Populism in Latin America and Eastern Europe* testuje svou teorii i na zemích střední a východní Evropy.³¹

1.2 Neoliberální reformy

Pod pojmem neoliberální reformy většinou rozumíme tzv. Washingtonský konsensus, pojem, který vymyslel americký ekonom John Williamson na základě názorů, které panovaly na konci 80. let ve Světové bance, Mezinárodním měnovém fondu a na Ministerstvu financí Spojených států amerických³² ohledně ekonomických opatření, potřebných v té době v Latinské Americe pro ozdravení ekonomiky. Podle Williamsona se tyto tři instituce shodovaly v deseti bodech. Prvním byla fiskální disciplína, čili vyváženost státních příjmů a výdajů. Druhým bodem bylo přesměrování veřejných výdajů od diskriminujících a růst inhibujících dotací k výdajům podporujícím růst a snižujícím nerovnost v rozdělování, jako je vzdělání, základní zdravotní péče a rozvoj fyzické infrastruktury. Třetím opatřením byla daňová reforma – rozšíření daňového základu a snížení mezních daňových sazeb. Také bylo třeba liberalizovat úrokové sazby, zavést „konkurenceschopný“ měnový kurz – zpravidla šlo o požadavek razantní devalvace měny, a to někdy i o desítky procent, s cílem co nejrychlejšího dosažení

³¹ WEYLAND, K.: *Neoliberal Populism in Latin America and Eastern Europe*. s. 379-398

³² Všechny tyto instituce sídlí ve Washingtonu D.C., odtud Washingtonský konsensus.

cenové konkurenceschopnosti na mezinárodním trhu. Předpokládalo se, že růst vývozu a omezení importu zvýší výstup ekonomiky. Dále bylo také třeba liberalizovat zahraniční obchod – odstranit kvantitativní překážky dovozu (dovozních kvót); ochrana trhu byla možná výhradně pomocí relativně jednotných (alokačně neutrálních) a nízkých cel a případně „oprávněných“ „netarifních bariér“ (environmentální ochrana, potravinová bezpečnost atd.). Státy měly také liberalizovat příliv zahraničních přímých investic, privatizovat státní podniky, deregulovat (odstranit bariéry vstupu na trh a výstup z trhu, odstranit omezení hospodářské soutěže s výjimkou ochrany spotřebitelů a životního prostředí a dohledu nad finančními institucemi a trhy) a začít ochraňovat vlastnická práva.³³

Hlavní myšlenkou neoliberalních reforem bylo přesvědčení, že privatizace, liberalizace trhů, liberalizace zahraničního obchodu a pohyb kapitálu povede v krátké době k vyrovnání úrovně hospodářského rozvoje s rozvinutými tržními ekonomikami západních zemí. Vlivem teoretiků, jako byl hlavně Jeffrey Sachs, kteří tvrdili, že v zájmu docílení nejlepších výsledků musí dojít k reformám v co nejkratší době,³⁴ se neoliberalní opatření zapsala do širokého povědomí jako tzv. „šoková terapie“. Na příklad reformy peruánského prezidenta Alberta Fujimoriho dostaly název Fujishock.

³³ WILLIAMSON, John: *What Washington means by Policy Reform*. The Peterson Institute for International Economics. <http://www.iie.com/publications/papers/paper.cfm?ResearchID=486> (7. 12. 2010)

³⁴ SOJKA, Milan: *Alternativní scénáře transformační strategie československé ekonomiky na počátku 90. let a jejich teoretická východiska*. Working Paper UK FSV – IES. <http://ies.fsv.cuni.cz/default/file/download/id/684> (7. 12. 2010)

1.3 Institucionalizace stranického systému

Institucionalizace stranického systému je podle Scotta P. Mainwaringa proces, při němž se soubor chování a organizace stane obecně známým a přijímaným. Jednotliví aktéři si na základě předpokladu, že toto chování či uspořádání přetrvá do budoucna, osvojí určitá očekávání a vzorce chování. Institucionalizovaný stranický systém je poté takový systém, ve kterém si politické strany osvojí očekávání a chování podle pravidel stranické soutěže a chování stran, které přetrvá do budoucna. Míra samotné institucionalizace se pak měří za pomoci čtyř kritérií. Prvním kritériem je míra stability stran ve stranickém systému, která se měří jak mírou volatility, tak životností stran ve stranickém systému. Druhým kritériem je míra ukotvení stran ve společnosti, kde se zkoumá, nakolik voliči volí strany podle programu či jestli volí podle kandidátů, či jak jsou věrní svým stranám. Třetím kritériem je úroveň důvěry ve volby a politické strany, a to jako základní demokratické prvky. Posledním kritériem je kvalita organizace stran, kde se zkoumá kvalita stranické organizace z hlediska materiálních a lidských zdrojů jednotlivých politických stran.³⁵

³⁵ MAINWARING, Scott – TORCAL, Mariano: *Party System Institutionalization and Party System Theory: After the Third Wave of Democratization*. Paper presented at the annual meeting of the American Political Science Association, Washington, DC, Sep 01, 2005. <http://www.allacademic.com> (7. 12. 2010)

2. Podmínky zrodu neopopulisty

Podmínky zrodu neoliberálního populisty jsou tedy tři. První z nich je slabý stranický systém, druhou silný, přímo volený prezident a třetí a poslední je přítomnost ekonomické krize, zejména hyperinflace. Všechny tyto tři podmínky musíme pozorovat v Turecku současně, neboť samostatně nejsou podmínkami dostačujícími pro vznik neopopulismu.

2.1 Slabý stranický systém

První podmínkou, která umožňuje zrod populistického lídra, je slabý stranický systém, protože tam kde jsou strany institucionalizované, tam je kontrolován nábor a postup členů ve stranické hierarchii, čímž je vlastně blokován raketový postup populistického politika do vedení strany. Naopak ve stranických systémech, kde strany často vznikají a rychle zanikají, populistický lídr snadněji vytvoří svou stranu a také snadněji mobilizuje stranicky neloajální voliče.

Musíme tedy zjistit, zda je turecký stranický systém institucionalizovaný či nikoliv a v případě že ano, tak do jaké míry. Strany v Turecku, seskupené většinou kolem charismatického lídra, nejsou příliš stabilní a často rychle vznikají a zase zanikají (viz Tabulka 2), přičemž ani jedna současná parlamentní strana není starší 20 let.³⁶ Nejvýraznějším příkladem posledních let je bezpochyby Strana vlasti (*Anavatan partisi – ANAP*), kterou po vojenském převratu na začátku 80. let založil charismatický technokrat Turgut Özal, který se stal ústřední postavou a symbolem turecké neoliberální tranzice 80. let 20. století a nejvlivnějším politikem od dob Mustafy Kemala Atatürka.³⁷

³⁶ CHP a MHP jsou strany původně založené v roce 1923 resp. 1969, avšak po vojenském převratu v roce 1980, stejně jako všechny jiné strany byly zakázány. MHP byla znovu založena v roce 1991 a CHP v roce 1992. *The CHP Congress, Leadership Cults, and Turkish Democracy*. Central Asia-Caucasus Institute and Silk Road Studies Program, 8. 5. 2008. (www.silkroadstudies.org)

³⁷ ÖNİŞ, Z.: *Turgut Özal and his Economic Legacy: Turkish Neo-Liberalism in Critical Perspective*. *Middle Eastern Studies*, 40, 2004, č. 4, s. 113.

V prvních volbách v roce 1983, prvních od vojenského puče v roce 1980, tato strana získala 45,1 % hlasů. Ve volbách v roce 1987, v posledních, do kterých je vedl Turgut Özal, získala Strana vlasti už jen 36,3 % hlasů. V roce 1989 byl Turgut Özal zvolen osmým tureckým prezidentem a na místě předsedy strany ho vystřídal Yildirim Akbulut. Po odchodu Turguta Özala z vedení strana postupně slábla a v posledních volbách, kterých se zúčastnila (2002), získala pouhých 5,1% hlasů.³⁸

Nízkou životnost stran doprovází i relativně vysoká volatilita, která je znakem malé ukotvenosti stran ve společnosti. Medián volatility tureckých parlamentních voleb³⁹ činí 22,62 %. Pro větší přesnost uvádím právě střední hodnotu, neboť aritmetický průměr (zhruba 30,85 %) je zkreslen výjimečnými volbami z roku 2002, kdy volatilita dosáhla vysokých 56,48 %.⁴⁰ Zde je třeba uvést i volatilitu mezi jednotlivými ideologickými bloky, která nám prozrazuje, že Turci jsou vlastně voličsky nestálí pouze stranicky, což je způsobeno nejspíš nízkou životností politických stran, avšak ideologické preference se tolik nemění. (viz Graf 1)

Nestálost identifikace voličů s politickými stranami má podle politologů mnoho různých příčin. Někteří uvádí jako hlavní příčinu armádní převrát a popřevratová zákonná opatření, jako např. po roce 1980. Armáda, která chtěla do budoucna zabránit násilnostem ze 70. let,⁴¹ kdy vysoce fragmentovaný a polarizovaný stranický systém

³⁸ *Milletvekili genel seçimleri sonuçları* [Výsledky všeobecných parlamentních voleb]. Ankara, Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı [Turecký statistický úřad], <http://www.turkstat.gov.tr> (10. 8. 2010)

³⁹ Počítáno od roku 1987, kdy proběhly první opravdu svobodné volby od vojenského převratu v roce 1980. SAYARI, Sabri: *Politics and Economic Policy-Making in Turkey, 1980-1988* In: NAS, Tevfik F. – ODEKON, Mehmet: *Economics and Politics of Turkish Liberalization*, Associated University Presses, Crannbury 1992, s. 38.

⁴⁰ ŞEKERCİOĞLU, Eser – ARIKAN, Gizem: *Trends in Party System Indicators for the July 2007 Turkish Elections*, Turkish Studies. 9, 2008, č. 2, s. 218.

⁴¹ Násilnosti 70. let byly důsledkem politizace turecké společnosti, která odrážela tehdejší politické uspořádání Turecka. Armáda se po zkušenostech s autoritativní Demokratickou stranou v 50. letech snažila o co nejširší zastoupení spektra názorů

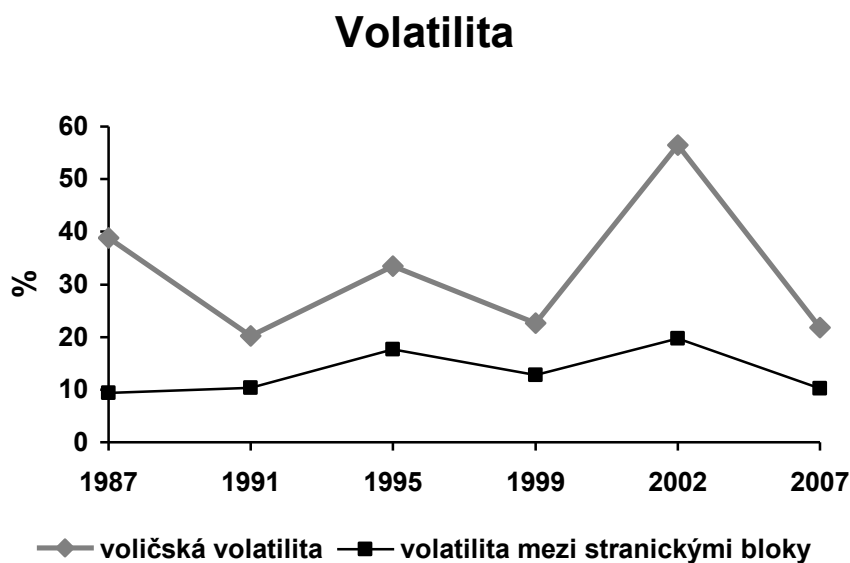
stejným způsobem rozdělil společnost, rozhodla předejít této situaci zákazem různých odnoží politických stran, jako např. mládežnických a ženských stranických buněk. Omezení byla uvalena i na členy akademické obce, studenty a úředníky, kteří nemohli vstupovat do stran. Zájmové skupiny, jako např. odbory, dostaly rovněž zákaz podílet se na jakýchkoli politických aktivitách.⁴² Podle jiných názorů měly na vývoj volebního chování v Turecku určující vliv především osobní konflikty stranických vůdců a aktuální politické události před každými volbami, které vedly k slabé ukotvenosti tureckých politických stran ve společnosti. Naopak, podle nedávného výzkumu Kamila Gregora neměl vojenský převrat na volební chování v Turecku žádný větší vliv. K zásadní proměně tureckého volebního chování došlo již prý před rokem 1980 v důsledku rychlé hospodářské modernizace Turecka.⁴³

v politice. Výsledkem však byl vysoce fragmentovaný a polarizovaný stranický systém. Netrvalo dlouho a politické konflikty se přenesly do veřejného života, kde politická nenávisť spolu s tradiční existencí vendety roztočila spirálu násilností, kterou ukončila až další vojenská intervence roku 1980. ZÜRCHER, Erik J.: *Turkey: A Modern History*, IB Tauris, London 2004, s. 263.

⁴² SAYARI, S.: *The changing party system*. In: SAYARI, Sabri – ESMER, Yilmaz (edd.): *Politics, parties, and elections in Turkey*. Boulder – Londýn, Lynne Rienner Publishers 2002, s. 24.

⁴³ GREGOR, Kamil: *Výzkum dopadu vojenského převratu v roce 1980 na volební chování v Turecku pomocí faktorové analýzy volebních výsledků*. Diplomová práce. Olomouc, FFUP 2010. s. 59.

Graf 1

Zdroj: ŞEKERCIOĞLU, Eser – ARIKAN, Gizem: *Trends in Party System Indicators for the July 2007 Turkish Elections*. *Turkish Studies*, 9, 2008, č. 2, s. 218-219.

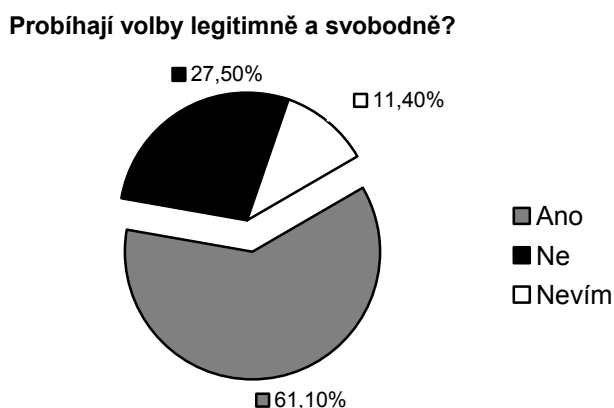
Ačkoli většina obyvatel nedůvěřuje stranám jako legitimním demokratickým prostředkům – podle průzkumů agentury Konsensus důvěřuje politickým stranám pouhých 22,9 %⁴⁴ dotázaných, přesto v Turecku nepanují nálady, které by a priori odmítaly demokratické zřízení jako celek, neboť více než dvě třetiny dotázaných uznává volby za legitimní a svobodné (viz Graf 2) a účast voličů je vždy velká. V případě Turecké republiky však volební účast není tak směrodatným ukazatelem jako v jiných zemích, protože povinnost chodit k volbám je stanovená zákonem. Na druhou stranu se však tato povinnost nevyhýbá absolutně a pokuta za porušení tohoto zákona činí pět tureckých lir, což je zhruba 60 Kč⁴⁵. Tento ukazatel je tedy tímto značně zkreslen. Jen pro zajímavost uvedu, že volební účast je dlouhodobě nadprůměrně vysoká a ve srovnání s ostatními státy dokonce jedna

⁴⁴ *Size okuyacağı kurumlara güvenip güvenmediğinizi söyler misiniz?* Konsensus Araştırma Danışmanlık, <http://www.konsensus.com.tr/haberdy.aspx?hid=141> (7. 12. 2010)

⁴⁵ *Turkey Parliamentary Elections 22 July 2007*. The Organization for Security and Co-operation in Europe, http://www.osce.org/documents/odihr/2007/06/25051_en.pdf (3. 12. 2010)

z nejvyšších na světě vůbec. Hodnoty účasti od roku 1987 se nedostaly pod 79 %. Např. posledních voleb se podle oficiálních údajů zúčastnilo 84,2 % voličů,⁴⁶ což je dokonce nárůst o 5,1 % v porovnání s rokem 2002.

Graf 2

Zdroj: Sestaveno autorem na základě dat z *What determined the contents of the ballot box?* KONDA Research and Consultancy. http://www.konda.com.tr/html/dosyalar/inside_of_the_box.pdf (7. 12. 2010)

Poslední podmínkou institucionalizace stranického systému je přítomnost kvalitní stranické organizace politických stran, které musí disponovat dostatečnými materiálními i lidskými zdroji. Podle obecného názoru strany v Turecku sdílí dva charakteristické znaky – autoritativní stranickou strukturu s dlouhou tradicí vycházející z politické kultury této země a z institucionálního rámce Turecka a znaky kádrové strany co se týče stranické základny.⁴⁷ Individualistický styl vůdcovství spojený s centralizovanou mocí má tradici už v dobách Osmanské říše, kde sice hlavou státu byl sultán, který jmenoval jednotlivé ministry, avšak

⁴⁶ *Türkiye İstatistik Yıllığı 2008* [Turecká statistická ročenka 2008]. Ankara, Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı [Turecký statistický úřad], <http://www.turkstat.gov.tr> (10. 9. 2010)

⁴⁷ ÖZBUDUN, Ergun: *Contemporary Turkish Politics: Challenges to Democratic Consolidation*. Boulder, Lynne Rienner Publishers 2000, s. 74.

nejvyšším představitelem a symbolem moci byl Vezír (*Sadrazam*).⁴⁸ Nic na tom nezměnila ani nová Turecká republika Mustafy Kemala, který se sice s Osmanskou říší v mnohém rozešel, avšak na personalistickou tradici navázal. Personalistická tradice spojená s absencí etablovaných stran pak ovlivnila a ovlivňuje tureckou politiku do současnosti. Předsedové stran, kteří byli později u moci, jako např. Ismet İnönü či Adnan Menderes, byli silní lídři, kteří vládli svým stranám téměř neomezeně. V této tradici pokračovali všichni další významní politici jako Turgut Özal, Bulent Ecevit, Necmettin Erbakan a Mesut Yilmaz, kteří šli ještě dál než jejich předchůdci a stranická organizace jejich stran skoro úplně vymizela.⁴⁹ Nejinak tomu je i v případě Recepta Tayyipa Erdoğan, který stejně jako ostatní předsedové tureckých stran vládne své straně pevnou rukou a je tedy výrazně autonomní postavou. V začátcích prvního volebního období AKP (2002-2007) neměl Tayyip Erdoğan ve straně tak silnou pozici jako má nyní. Důvodů bylo několik. Za prvé, Erdoğan nebyl jedinou vůdčí osobností AKP, a za druhé, zakládající stanovы široce omezovaly moc předsedy strany tím, že decentralizovaly jeho moc. V roce 2003 však Erdoğan prosadil několik dodatků ke stanovám strany, které převedly rozhodovací pravomoci do jeho rukou. Do voleb 2007 byl také Tayyip Erdoğan už jediným ze zakládající čtveřice AKP Erdoğan, Gül, Şener, Arınç, který zůstal v nejvyšším vedení. Abdullah Gül, který byl zvolen v témže roce prezidentem, se musel podle čl. 101 Ústavy jako nadstranický prezident vzdát stranické příslušnosti, Abdüllatif Şener po neshodách uvnitř strany v roce 2007 ze strany vystoupil a Bülent Arınç se stal předsedou

⁴⁸ ABDULABAN, Abdurrahman: *The Presidentialism of Turkish Parliamentary Democracy*. Paper presented to the Workshop on "The Presidentialisation of Parliamentary Democracies", ECPR Joint Sessions, Copenhagen, Denmark, 14th - 19th April, 2000. <http://www.essex.ac.uk/ECPR/events/jointsessions/paperarchive/copenhagen/ws7/abulaban.PDF> (7. 12. 2010)

⁴⁹ SAYARI, S.: *The changing party system*, s. 25.

parlamentu⁵⁰, který se podle Ústavy Turecké republiky „nesmí účastnit aktivit politických stran či skupin, kterých jsou členy, stejně tak debat jak v Národním shromáždění, či kdekoli jinde.“⁵¹

Jinak tomu je u Strany spravedlnosti a rozvoje v případě stranické struktury, což je mimochodem jeden z argumentů hovořících proti tomu, že AKP je stranou nepopulistickou. Pokud by jí byla, vnitrostranická organizace by buď vůbec neexistovala nebo by byla potlačena, neboť nepopulistický politik pracuje s neorganizovanými masami a politickou stranu využívá pouze v předvolební kampani (*personal vehicle*), kdežto zde se naopak vyvinulo propracované stranické uspořádání, které kopíruje uzemní členění země. AKP se totiž vyznačuje rozvinutou stranickou organizací. Nejnižším orgánem strany je tzv. městská organizace (*Belde Teşkilatı*), následuje okresní organizace (*İlçe Teşkilatı*), která je podřízena orgnizaci provinční (*İl Teşkilatı*).⁵² Rozvinutá vnitrostranická organizace však rovnou neznamená vnitrostranickou demokracii. Naopak, stejně jako i v jiných tureckých stranách, i uvnitř AKP panuje autoritarismus. Ve straně existují zdánlivě demokratické mechanismy jako metody výběru předvolebních kandidátů – primárky, organizační dotazování (*temayül yoklaması*) a ústřední dotazování (*merkez yoklaması*). Primárky probíhají tak jak je známe, organizační dotazování probíhá tak, že ústředí se dotazuje místní stranické organizace na jednotlivé kandidáty, ale hlavní a konečné slovo v rozhodování o kandidatuře má ústředí. Ústřední dotazování probíhá podobně, s tím rozdílem, že je méně přístupné názorům místních stranických buněk. Existence primárek v rozhodovacím procesu zdánlivě vyvažuje vnitrostranickou převahu vedení, avšak před parlamentními volbami v roce 2007 bylo pro výběr

⁵⁰ BOZKURT, Göksel: *Erdoğan Plans a 'New Move' Within the AKP*. Hürriyet, 27. 9. 2009. (<http://www.hurriyetdailynews.com>)

⁵¹ *The Constitution of the Republic of Turkey*. T. C. Anayasa Mehkemesi [Turecký ústavní soud], <http://www.anayasa.gov.tr> (10. 8. 2010)

⁵² *Parti Tüzüğü, Madde 18 - Teşkilat Kademe Organları* [Stanovy strany, čl. 18 – části organizační úrovně]. Ankara, Adalet ve Kalkınma Partisi, <http://www.akparti.org.tr> (7. 12. 2010)

kandidátů na post poslance použity pouze metody organizačního a ústředního dotazování – stranické vedení si v podstatě před volbami pečlivě vybírá jednotlivé kandidáty a vetuje kandidaturu těch,⁵³ kteří mu odporovali v době předchozího volebního období.⁵⁴ Strana tedy funguje na tzv. hegemonně-autoritativním principu, kdy většina straníků uznává svoji podřízenost menšině a k autoritářskému uspořádání strany. Členové místních organizací jsou však k autoritářskému uspořádání indiferentní, neboť AKP neustále své členy odměňuje a motivuje, a to nejen materiálně, ale i kariéerně a společensky – AKP je vládní stranou s mocí nad velkým počtem veřejných funkcí, a to nejen na státní úrovni, ale i díky volebním úspěchům v komunálních volbách v roce 2004 a 2009 rovněž i na úrovni místní.⁵⁵

Strana spravedlnosti a rozvoje se od ostatních tureckých stran liší počtem voličů. Je sice těžké uvést počet členů jakékoli turecké politické strany, neboť strany tyto počty nezveřejňují a jsou tak nedostupné, ale podle neoficiálních údajů a odhadů má AK Parti zhruba kolem čtyř milionů členů,⁵⁶ což je skoro třikrát tolik, než kolik má druhá nejsilnější strana Turecka CHP. Podle členské základny je tedy AKP stranou spíše masovou než kádrovou na rozdíl od ostatních tureckých stran⁵⁷ a lze říci, že disponuje dostatečnými lidskými zdroji.

⁵³ Na kolik je tato politika úspěšná, dokazuje hlasování na posledním kongresu strany v roce 2009, kde 1 361 z 1 362 delegátů strany (jeden hlas byl neplatný) potvrdilo současného předsedu strany ve funkci. *Turkey's Erdogan unanimously elected ruling AKP chairman*. World Bulletin, 4. 10. 2009. (<http://www.worldbulletin.net>)

⁵⁴ JENKINS, Gareth: *The Politics of Personality: Erdogan's Irascible Authoritarianism*. Central Asia-Caucasus Institute and Silk Road Studies Program, <http://www.silkroadstudies.org> (3. 12. 2010)

⁵⁵ PELIN, Ayan: *Authoritarian Party Structures in Turkey: A Comparison of the Republican People's Party and the Justice and Development Party*. Turkish Studies, 11, 2010, č. 2, s. 205-209.

⁵⁶ Nutno dodat, že tyto odhady se odvíjí od počtu členů zakázané strany Refah. BOYLE, Kevin: *Human Rights, Religion and Democracy: The Refah Party Case*. <http://projects.essex.ac.uk/EHRR/V1N1/Boyle.pdf> (3. 12. 2010)

⁵⁷ ÖZBUDUN. E.: *From Political Islam to Conservative Democracy: The Case of the Justice and Development Party in Turkey*. South European Society and Politics, 11, 2006, č. 3, s. 552.

Co se týče materiálních zdrojů, těmi AKP díky svým dvěma drtivým vítězstvím v parlamentních volbách v roce 2002 a 2007 disponuje ve velké míře. Státní příspěvky se totiž rozdělují stranám na základě procentuálního zastoupení v parlamentu. Ještě větší zdroj příjmů však představují sponzorské dary soukromých osob. Stejně jako počet straníků, i financování politických stran se nedá prakticky dohledat, a to i přesto, že je velice přesně upraveno Zákonem o politických stranách č. 2820, čl. 61, z roku 1983, později novelizovaným zákonem č. 3032 z roku 1984,⁵⁸ který stanoví, že všechny dary musí být zaznamenávány a strany musí své účty pravidelně předkládat Ústavnímu soudu. Ve skutečnosti jsou však peněžní dary anonymní a není možné vypátrat jejich skutečné dárce.⁵⁹

⁵⁸ Kromě státních příspěvků lze vybírat členské příspěvky od členů strany; tzv. poslanecký poplatek, který platí poslanci své straně; poplatek za možnost kandidovat na poslance, starostu, člena městské rady a provinční rady, jehož výši stanoví ústřední orgán příslušné politické strany; financovat stranu lze z prodeje stranických vlajek, praporek, odznaků a podobných znaků a symbolů strany; příjmů z prodeje stranických publikací; poplatky lze dále vybírat za vydávání stranických průkazů, ze společenských akcí, plesů aj. pořádaných stranou a ze stranických nemovitostí. *Siyasi Partiler Kanunu* [Zákon o politických stranách]. Ankara, Türkiye Büyük Millet Meclisi, <http://www.tbmm.gov.tr/genser/kanun3.html> (1. 12. 2010)

⁵⁹ *Turkey: Elements of the Public Integrity System Assessment, June 2005*. Support for Improvement in Governance and Management (SIGMA), <http://www.bumko.gov.tr> (29. 11. 2010)

Tabulka 1

	Dobře institucionalizovaný systém	Slabě institucionalizovaný systém	Turecký stranický systém
Stabilita ve stranickém systému	Velmi stabilní. Relevantní strany existují dlouho. Nedochozí k vysoké volatilitě.	Volatilita je běžný jev. Strany se rychle rodí a zase rychle zanikají.	Relativně vysoká volatilita a nízká životnost stran.
Ukotvení ve společnosti	Strany jsou ve společnosti hluboko zakořeněné. Voliči se rozhodují na základě programu či ideologické blízkosti a ve svém rozhodování jsou stálí.	Strany nejsou dostatečně zakořeněné ve společnosti. Pouze malá skupina občanů volí pravidelně jednu stranu. Voliči se rozhodují na základě kandidátů, ne programu.	Vysoká voličská volatilita ukazuje na nedostatečnou ukotvenost politických stran ve společnosti. To je dáno spíše nižší životností stran, protože volatilita mezi ideologickými bloky je mnohem nižší.
Legitimita voleb a stran	Strany se těší vysoké míře legitimacy. Jsou vnímané jako pro Demokracii nevyhnutelné instituce.	Většina lidí pochybuje o legitimitě stran a voleb. Většina lidí věří, že politické strany nejsou důležité pro demokracii.	Většina obyvatel nedůvěřuje stranám, ale volby nezpochybňuje.
Organizace stran	Strany disponují dostatečnými materiálními a lidskými zdroji. Vnitrostranické procesy jsou stabilní, strany nejsou ve stínu svých lídrů.	Strany disponují nedostatečnými zdroji. Strany jsou produkty svých lídrů. Vnitrostranické procesy nejsou dobře institucionalizované.	Strany disponují dostatečnými materiálními i lidskými zdroji. Strany jsou ve stínu svých lídrů či úzkého vedení. Stranické organizace se vyznačují koncentrací moci na nejvyšší úrovni. Vnitrostranické vztahy jsou institucionalizované.

Zdroj: Sestaveno autorem nadě MAINWARING, Scott – TORCAL, Mariano: *Party System Institutionalization and Party System Theory: After the Third Wave of Democratization*. Paper presented at the annual meeting of the American Political Science Association, Washington, DC, Sep 01, 2005. <http://www.allacademic.com> (7. 12. 2010)

Tabulka 2

	založena	zakazana	1950	1954	1957	1961	1965	1969	1973	1977	1983	1987	1991	1995	1999	2002	2007
Cumhuriyet Halk Partisi CHP	1923	-	69	30	173	173	134	143	185	213	-	-	-	49	-	178	112
Demokrat Parti DP	1946	1960	408	490	419	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Milliyetçi Hareket Partisi MHP	1958	-	-	-	-	-	-	1	3	16	-	-	-	-	129	-	71
Adalet Partisi AP	1961	1980	-	-	-	158	240	256	149	189	-	-	-	-	-	-	-
Milli Selamet Partisi MSP	1972	1980	-	-	-	-	-	-	48	24	-	-	-	-	-	-	-
Anavatan Partisi ANAP	1983	-	-	-	-	-	-	-	-	-	211	292	115	132	86	-	-
Refah Partisi RP	1983	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	62	158	-	-	-
Doğru Yol Partisi DYP	1983	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	59	178	135	85	-	-
Demokratik Sol Partisi DSP	1985	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7	76	136	-	-
Adalet ve Kalkınma Partisi AKP	2001	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	363	341

Zdroj: Sestaveno autorem na základě údajů *Milletvekili genel seçimleri sonuçları* [Výsledky všeobecných parlamentních voleb]. Ankara, Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı [Turecký statistický úřad], <http://www.turkstat.gov.tr> (10. 8. 2010)

2.2 Silný, přímo volený prezident

Další nezbytnou podmínkou umožňující populistickému politikovi vzejít z demokratických podmínek, je všelidové hlasování ve volbách exekutivně silné hlavy státu. Přímá volba umožňuje prezidentskému kandidátovi soustředit všechnu pozornost ve volbách pouze na svoji osobu a na nikoho jiného. Silné exekutivní postavení – systém „vítěz bere vše“ v kombinaci s pevným funkčním obdobím – faktickou neodvolatelností, pak umožňuje zvolené hlavě státu prakticky neomezený výkon funkce,⁶⁰ kterou potřebuje k prosazování bolestivých reforem, ke svému dalšímu posilování moci a k soupeření se svými politickými protivníky. Individualita prezidentské funkce mu dovoluje nespolehat se na podporu své mateřské strany, kterou většinou po svém volebnímu úspěchu buď rovnou rozpustí, nebo marginalizuje.⁶¹ Tyto institucionální předpoklady jsou splněny ve většině prezidentských systémů v Latinské Americe a v poloprezidentských systémech středo a východoevropských zemí. Jak je tomu v Turecku?

Hned na začátku je třeba říci, že i když je Turecká republika republikou parlamentní, hlava státu neplní pouze reprezentativní funkci jako v jiných přísně parlamentních zemích (např. Německo). První změna reprezentativní úlohy prezidenta přišla s ústavou z roku 1982. Od té doby disponuje hlava státu (*cumhurbaşkanı*) většími legislativními i exekutivními pravomocemi, než jak tomu bylo podle ústavy z roku 1961.⁶² Podle vojenské ústavy z roku 1982 byly pravomoci hlavy státu, kterou vykonávali v minulosti až na jednu výjimku vojáci,⁶³ navrženy

⁶⁰ LINZ, Juan J.: *The Perils of Presidentialism*. *Journal of Democracy*, 1, 1990, č. 1, s. 56.

⁶¹ WEYLAND, K.: *Neoliberal Populism in Latin America and Eastern Europe*. s. 389.

⁶² GÖNENÇ, Levent: *Presidential Elements in Government: Turkey*. *European Constitutional Law Review*, 4, 2008, č. 3, <http://www.yasayanayasa.ankara.edu.tr> (3. 12. 2010)

⁶³ Pouze Celal Bayar byl jediným ze šesti ze šesti prezidentů Turecké republiky do převratu v roce 1980, který nebyl vojákem. *Presidency of the Republic of Turkey*, Ankara, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, http://www.tccb.gov.tr/pages/past_presidents/ (3. 12. 2010)

tak, aby se příští prezident Kenan Evren, také voják a jeden z vůdců převratu, stal vedle Národní bezpečnostní rady (*Millî Güvenlik Kurulu, MGK*)⁶⁴ a Ústavního soudu (*Anayasa Mahkemesi*),⁶⁵ založených po převratu v roce 1960, další pojistkou budoucího statutu quo, tzv. veto hráčem⁶⁶, který by přezkoumával legislativní nařízení vycházející z parlamentu.

Prezident je sice politicky neodpovědnou hlavou státu s rozsáhlejšími pravomocemi proti Ústavě z roku 1961⁶⁷, avšak v porovnání s jinými zeměmi se tyto pravomoci nijak nevyvíkají běžné praxi parlamentního systému. Podle některých autorů je Turecko republikou s „modifikovaným“ či „posíleným“ parlamentarismem⁶⁸, v žádném případě však není poloprezidentskou či snad prezidentskou

⁶⁴ Národní bezpečnostní rada byla založena po převratu v roce 1960. Armáda si tímto úřadem zajistila přítomnost a vliv v každodenní politice. Zasedání, pod vedením prezidenta republiky, se účastní premiér, náčelník generálního štábu, vicepremiér, ministr spravedlnosti, ministr obrany, ministr vnitřních a zahraničních věcí, velitelé armády, námořnictva a letectva a vrchní velitel četnictva. *National Security Council*. Ankara, Secretariat General of the National Security Council, <http://www.mgk.gov.tr> (3. 12. 2010)

⁶⁵ Ústavní soud Turecké republiky byl stejně jako Národní bezpečnostní úřad založen po převratu v roce 1960. Úlohou soudu však bylo dohlížením na ústavnost zákonů vycházejících z parlamentu narušit jeho neomezenou legislativní moc. *History*. Constitutional Court of the Republic of Turkey, <http://www.anayasa.gov.tr> (2. 12. 2010)

⁶⁶ Veto hráči jsou političtí aktéři, jejichž souhlas je nutný ke změně stávající politické situace, tzv. statutu quo. TSEBELIS, George: *Veto Players: How Political Institutions Work*. Princeton University Press, Princeton 2002. s. 2.

⁶⁷ Mezi nejdůležitější pravomoci, které získal prezident po roce 1980, patří možnost vydávat některé prezidentské dekrety s platností zákona bez kontrasignace příslušného ministra. Na druhou stranu i proti takovému dekretu může podat stížnost k Ústavnímu soudu poslanecký klub strany, která je u moci, či poslanecký klub hlavní opoziční strany nebo minimálně 90 libovolných poslanců. *Turkey*. Lyon, International Criminal Police Organization (INTERPOL), <http://www.interpol.int> (1. 12. 2010)

⁶⁸ ÖZBUDUN, E.: *Constitutional Law*. In: ANSAY, Tuğrul – WALLACE, Don Jr. (edd.): *Introduction to Turkish Law*. The Hague, Kluwer Law International 2005, s. 38.

republikou⁶⁹, protože stejně jako u ostatních parlamentních systémů, i zde orgán s hlavní exekutivní mocí – vláda v čele s ministerským předsedou – je jmenována, má podporu, vychází z parlamentu a případně je rozpuštěna pouze na základě hlasování této legislativní komory.⁷⁰ Turecko v tomto případě nesplňuje podmínku přímo voleného a exekutivně silného prezidenta.

Na druhou stranu nelze tvrdit, že Turecko zůstane parlamentní demokracií i do budoucna. O přechodu k prezidentskému režimu se v Turecku už delší dobu diskutuje a nejen současný premiér Erdoğan je tomuto návrhu nakloněn.⁷¹ Pokud se do příští volby hlavy státu v roce 2012, resp. 2014,⁷² nepodaří přechod na prezidentský systém prosadit, určitě tomu napomůže příští prezidentské období, neboť vlivem referenda z roku 2007 už další prezident vzejde z všelidové volby⁷³ a ten určitě nebude chtít, jako prezident vybavený silným mandátem a legitimitou, smířit se s dosavadními pravomocemi a hlavně se svou dosavadní politickou rolí.

Jak bylo řečeno, Kurt Weyland tuto podmínku stanovil z toho důvodu, že prezidenti v Latinské Americe disponují silnou exekutivní mocí, jsou prakticky neodvolatelní a kvůli přímé volbě se na ně soustředí veškerá pozornost. Jak je tomu však v Turecku, kde největší exekutivní mocí disponuje premiér – v drtivé většině předseda centralizované a autoritativní strany. Lze podmínku exekutivně silného

⁶⁹ ABULABAN, A.: c. d.

⁷⁰ SARTORI, Giovanni: *Srovnávací ústavní inženýrství*. Praha, Sociologické nakladatelství 2001, s. 110.

⁷¹ BOZKURT, G.: *Turkey debates merits of US-style presidential system*. Hürriyet, 14. 9. 2010. (<http://www.hurriyetdailynews.com>)

⁷² Do dnešního dne není jasné, zda se délka prezidentského období nynějšího prezidenta Abdullaha Gúla řídí podle staré nebo nové verze ústavy, jinými slovy zda bude úřad zastávat sedm, resp. pět let. KANLI, Yusuf: *What's next? (1)*. Hürriyet, 14. 9. 2010. (<http://www.hurriyetdailynews.com>)

⁷³ ROSEN-MOLINA, Mike: *Turkish constitutional reform referendum to go ahead: electoral council*. Jurist, 18. 10. 2007. (<http://jurist.law.pitt.edu>)

a přímo voleného prezidenta nahradit personalistickým a autoritativním předsedou nejsilnější strany, která stala volebním hegemonem?⁷⁴

Pouhá oddanost straníků a autoritativní struktura však nemusí automaticky znamenat jeho politickou moc, a to přes pohodlnou nadpoloviční většinu⁷⁵ s 335 poslanci v TBMM⁷⁶. Existuje totiž stále ještě mnoho nástrojů, kterými se dá omezit moc tureckého předsedy vlády. Na rozdíl od prezidenta totiž není neodvolatelný a je stále odpovědný parlamentu. Poslanci, stejně jako v jiných parlamentních demokraciích, mohou na základě pouhých 20 poslaneckých podpisů vyvolat interpelaci vlády či dokonce hlasování o důvěře podle čl. 99 Ústavy. Pro odvolání vlády je sice třeba nadpolovičního počtu všech hlasů, resp. 276, kterou současná opozice nedisponuje, avšak samotná možnost odvolat premiéra vysílá signál, že jeho pozice je vázána důvěrou parlamentu a on s tím musí počítat.⁷⁷ Opoziční poslanci mohou také podat návrh na přezkoumání jakéhokoli zákona, či dekretu s mocí zákona vydaného vládou či Ústavním soudem, k čemuž stačí 90 poslaneckých podpisů.⁷⁸ Tak se stalo v letošním roce při procesu schvalování 30 dodatků vojenské Ústavy z roku 1982, o kterých se

⁷⁴ V tomto smyslu představuje volební hegemonie situaci, kde v politice dominance jedné strany je tak velká, že ostatní strany nemají mnoho šancí na dobrý volební výsledek. Důležitým aspektem je také frustrace voličů těchto stran, kteří ztrácí důvěru v budoucí možný úspěch své strany. Takovým hegemonem je právě AKP v Turecku, kde od roku 2002 vyhrává všechny volby a v podstatě nemá politického soupeře. KEYMAN, E. Fuat: *Modernization, Globalization and Democratization in Turkey*. Constellations, 17, 2010, č. 2, s. 315.

⁷⁵ Velké turecké národní shromáždění zasedá, pokud je přítomna minimálně třetina, resp. 184 poslanců, přičemž kvóta pro přijetí zákona je absolutní většina přítomných, ale současně minimálně 139 hlasů. *The Constitutional Tradition and Parliamentary Life*. Ankara, Türkiye Büyük Millet Meclisi, <http://www.tbmm.gov.tr> (1. 12. 2010)

⁷⁶ Z původních 341 poslanců AKP zbylo 336. Mehmet Ali Şahin navíc jako předseda parlamentu nemůže hlasovat. *One MP resigns, other joins Turkey's AKP*. World Bulletin, 26. 10. 2010. (<http://www.worldbulletin.net>)

⁷⁷ *The Constitution of the Republic of Turkey*. Ankara, T. C. Anayasa Mehkemesi [Turecký ústavní soud], <http://www.anayasa.gov.tr> (10. 8. 2010)

⁷⁸ *Turkey*. Lyon, International Criminal Police Organization (INTERPOL), <http://www.interpol.int> (1. 12. 2010)

hodně diskutovalo jak ve světových, tak i našich médiích.⁷⁹ Původní záměr AKP byl prosadit celý balíček reforem přímo v parlamentu, avšak k tomu by musela přesvědčit členy dalších stran, aby hlasovali pro její návrh a získala tak dvouřetinovou ústavní většinu všech poslanců, resp. 367 hlasů. Parlament pouze schválil nařízení, že o balíčku ústavních dodatků budou hlasovat občané v referendu. Národní shromáždění po hlasování o jednotlivých částech balíčku sice dospělo ke konsensu, avšak na úkor snížení počtu dodatků na 26. Mezi vypuštěnými dodatky byl i pro AKP velmi důležitý článek ztěžující zákaz politické strany.⁸⁰ Opoziční Republikánská strana lidová (CHP) již od začátku tato jednání bojkotovala a na adresu AKP uvedla, že podkopávají základní ústavní principy právního státu a oddělení mocí. Poté, co parlament balíček dodatků schválil, podala strana CHP stížnost k ústavnímu soudu. Ústavní soud sice nemá ani z Ústavy ani ze zákona legislativní moc, přesto z návrhů na změnu Ústavy vyškrtl ty články, které měnily způsob volby členů Ústavního soudu a způsob volby Nejvyšší rady soudců a státních zástupců (*Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu – HSYK*), orgánu, který jmenuje ostatní soudce a státní zástupce v celé zemi.⁸¹ Ke všeobecnému překvapení tam však Ústavní soud ponechal zrušení bezúhonnosti účastníků a strůjců vojenského převratu z roku 1980 (symbolický charakter, překročena 20 letá promlčecí lhůta), ale také hlavně možnost soudit vojenské představitele civilním soudem v době míru a ostatní návrhy zmíněné výše.⁸² V neposlední řadě je tu i od roku 2001 možnost parlamentního vyšetřování premiéra a ministrů, které může vyvolat 1/10 z celkového

⁷⁹ Nové dodatky omezují moc armády a justice a zaručují více práv ženám, dětem, ale také poskytují státním úředníkům právo kolektivního vyjednávání a právo na stávkou, jedinci právo obrátit se na Nejvyšší soud a také zřizují úřad Ombudsmana. *Turkish opposition: No regrets over rejected constitutional amendment*. EurActiv, 5. 5. 2010. (www.euractiv.com)

⁸⁰ BOZKURT, G.: *Critical article dropped from Turkish reform package*. Hürriyet, 3. 5. 2010. (www.hurriyetdailynews.com)

⁸¹ *Turkey: Turkey to vote in referendum on constitutional reforms*. Spero News, 13. 7. 2010. (www.speroforum.com)

⁸² Tamtéž.

počtu všech poslanců národního shromáždění, tedy pouhých 55 poslanců.

Navíc zde ještě existují dvě instituce, které dohlíží na politickou situaci v zemi – Ústavní soud a armáda – a jako instituce navržené a obsazené sekulární elitou se staví ke straně s islamistickými kořeny již od začátku velice nedůvěřivě, což vedení AK Parti nebere na lehkou váhu, protože jednou z rolí Ústavního soudu je podle Ústavy Turecké republiky dohlížet mimo jiné na zachování sekulární povahy turecké politiky. Pokud se Ústavní soud domnívá, že tomu tak není, má právo činnost takové strany sám označit za protiústavní a stranu zakázat, jak se tomu v minulosti již několikrát stalo.⁸³ Sama Strana spravedlnosti a rozvoje pak u tureckého Ústavního soudu už jednomu pokusu o rozpuštění čelila, a to v polovině roku 2008, kdy byla obviněna právě z anti-sekulárních aktivit. Pro zrušení strany bylo potřeba sedm hlasů z jedenáctičlenného sboru, přičemž pro návrh jí zvedlo ruku jen šest. Místo toho soud ale vyslal směrem k AKP „vážné varování“ a seškrtal AKP jako straně státní příspěvky na polovinu.⁸⁴

Armáda na druhou stranu už nemá tak rozsáhlé pravomoci jako před rokem 2003, kdy došlo k přetvoření Národního bezpečnostního úřadu na pouze poradní orgán s civilní většinou. Do té doby mohla armáda zcela oficiálně tlumočit svá stanoviska vládě. Přesto ani dnes však dnes nelze vliv armády podceňovat, neboť armáda vnímající sebe sama jako ochránkyni odkazu prvního prezidenta, si za dobu existence republiky vytvořila mnoho dalších způsobů, kterými zasahovala a stále zasahuje do politiky. Nejjednodušším a nejběžnějším způsobem jsou různé neformální schůzky, jednání s politiky, kteří jsou u moci, nebo v poslední době zveřejňovaná stanoviska nejvyššího velení na internetových stránkách Úřadu náčelníka generálního štábu Armády

⁸³ Roku 1998, resp. 2001, Ústavní soud zakázal z důvodu možného ohrožení sekularity Turecka Stranu blahobytu, resp. Stranu ctnosti. TIBI, B.: c. d.

⁸⁴ *Turkey's court decides not to close AKP, urges unity and compromise*. Hürriyet, 27. 9. 2008. (<http://www.hurriyet.com.tr>)

Turecké republiky.⁸⁵ Na základě historické zkušenosti nelze stanoviska armády podceňovat. Nevyslyšené stanovisko může vést i k pádu vlády⁸⁶. Je velice málo pravděpodobné, že by ještě v dnešní době došlo také k přímé vojenské intervenci a následnému převzetí moci, jak se tomu stalo v letech 1960, 1971 a 1980, avšak vzhledem k autonomnímu a velice silnému postavení armády nelze vyloučit ani tuto variantu.

2.3 Krize jako spouštěč populistického neoliberalismu

Jako třetí a poslední podmínku pro vzestup neopopulistických politiků uvádí Kurt Weyland přítomnost ekonomické krize v zemi, jmenovitě hyperinflaci. Hyperinflace má totiž okamžitý, drtivý a hmatatelný dopad na obyvatelstvo. Zároveň však stejně okamžitě může být tento problém jako zázrakem vyřešen vhodnými kroky v podobě neoliberálních reforem. V době krize tak má populistický lídr snadnější práci, neboť nabízí řešení krize a sám sebe prezentuje jako odvážného zachránce osudu země a bere krizi jako výzvu, že si dokáže poradit s ekonomickou situací. Neoliberální reformy jsou sice nepopulární, ale jsou jedním z nejrychlejších receptů na hyperinflaci, i když znamenají riziko v případě možného nezdaru.⁸⁷

Neoliberální reformy začaly některé rozvíjející se státy zavádět od 70. let 20. století z důvodu posílení klasického liberálně ekonomického konceptu a ve snaze zamezit stále větším státním

⁸⁵ *General Staff Website Serves as Main Media Outlet for Military*. Washington, D.C., Federation of American Scientists, <http://www.fas.org/irp/dni/osc/turkey-milweb.pdf> (1. 12. 2010)

⁸⁶ 28. února 1997 vlivem vojenské intervence – tzv. postmodernímu coup d'état – došlo k pádu této vlády a následnému zrušení Strany blahobytu (1998). TIBI, B.: c. d.

⁸⁷ Zavádění tvrdých tržních mechanismů do zemí, které na to nebyly ani kulturně, ani institucionálně připraveny. Chyběly nebo byly nedokonalé finanční instituce, daňový systém, právní systém zejména zajišťující soukromé vlastnictví, výkonné soudnictví. Ve svých důsledcích to vedlo k dočasnému rozvratu ekonomik těchto zemí a k sociálním nepokojům. MEZŘICKÝ, Václav: In: DLOUHÁ, Jana – Dlouhý, Jiří – MEZŘICKÝ, Václav (edd.): *Globalizace a globální problémy*. Centrum pro otázky životního prostředí, Praha 2006. s. 77.

zásahům do ekonomiky. V té době, pod vlivem úspěchů východoasijských zemí, začal také premiér Turgut Özal v Turecku zavádět na počátku 80. let 20. století reformy v duchu Washingtonského konsensu, neboť věřil, že eliminace státních zásahů do ekonomiky – vytvoření volného trhu a integrace turecké ekonomiky do světové ekonomiky – je recept na to, jak jeho zemi přeměnit ve vyspělou zemi západního stylu.⁸⁸ Podobně jako v Latinské Americe tento pouze tržně orientovaný systém selhal a vedl v 90. letech k ekonomické krizi nazývané „ztracená dekáda“. Stejně jako v Latinské Americe i v Turecku se ukázalo, že jednotný recept orientovaný pouze na samotný trh a makroekonomické ukazatele nezaručí prosperitu země a už vůbec ne fungující demokratický systém. Krach neoliberálních reforem a ekonomické prostředí bez regulačních orgánů dal později vzniknout koalici dobývačů rent, kterou tvořily vztahy stát-banky-podniky. Politická manipulace vedená touto koalicí spolu s nezodpovědnou fiskální politikou vedoucí k neudržitelnému veřejnému dluhu a pádivé inflaci⁸⁹ se označují za původ finanční krize roku 2001.⁹⁰ Zde je třeba zdůraznit, že ač tedy Turecko postihla ekonomická krize, v případě inflace se nejednalo o inflaci srovnatelnou se zeměmi Latinské Ameriky, které uvádí Kurt Weyland jako příklady zemí, kde se k moci dostali vlivem hyperinflace neopopulisté. V době, kdy kandidovali do prezidentských úřadů Alberto Fujimori v Peru, Carlos Menem v Argentině a Fernando Collor de Mello v Brazílii na přelomu 80. a 90. let 20. století, překračovala meziroční inflace

⁸⁸ CHAUDHARY, M. A. – KOCH, Levent.: *February 2001 Crisis in Turkey: Causes and Consequences*. The Pakistan Development Review, 40, 2001, č. 4, <http://www.pide.org.pk> (4. 12. 2010)

⁸⁹ Inflace dosahovala meziročně i 54,25 %. Směnný kurz dolaru k turecké liře činil jednu dobu i 1 : 1 650 000. *Turkey Inflation rate*. New York City, Trading economics, <http://www.tradingeconomics.com> (10. 11. 2010)

⁹⁰ BAKIR, C. – ÖNIS, Z.: *The Emergence of the Regulatory State: The Political Economy of Turkish Banking Reforms in the Age of Post-Washington Consensus*. Development and Change, 41, 2010, č. 1, <http://ideas.repec.org> (5. 12. 2010)

2 000 %⁹¹ v Peru, 3 500 %⁹² v Argentině a v Brazílii dokonce 6 000 %⁹³, zatímco v Turecku nikdy nepřekročila hranici 74 %⁹⁴ a dosahovala tedy stejné úrovně jako např. inflace v Uruguaji 72,2 %, kterou Weyland klasifikoval jako méně akutní.⁹⁵

Tehdejší turecká vláda si přesto uvědomovala, že je třeba podniknout razantní kroky k ozdravení ekonomiky. Reformami byl pověřen bývalý zaměstnanec Světové banky a ekonomický expert Kemal Derviş, který byl jmenován do funkce ministra financí a stal se tak zodpovědným za zavádění reform, se kterými začal již v dubnu 2001 za pomoci Světové banky a Mezinárodního měnového fondu. Derviş se snažil razantní a bolestivou „šokovou terapií“ co nejrychleji normalizovat tureckou ekonomiku. Právě přístup Kemala Dervişe, který se vlastně stal čtvrtým členem koaliční vlády DSP-MHP-ANAP, stál za jejím pádem. Nepopulární šoková terapie totiž vyvolala u obyvatelstva vlnu nevole, kterou křehká koalice nevydržela. Místo soudržnosti se jednotlivé koaliční strany, v touze zbavit se v očích veřejnosti odpovědnosti za reformy, mezi sebou začaly navzájem obviňovat ze současné krize. Vládní krize vedla později k rozpadu koalice a k předčasným volbám.⁹⁶

V těchto předčasných volbách v roce 2002 drtivě zvítězila právě Strana spravedlnosti a rozvoje, u které však nebylo jasné, jakým směrem se vydá. Jestli bude pokračovat v tvrdých reformách nebo ne.

⁹¹ *Peru Inflation average*. New York City, Trading economics, <http://www.tradingeconomics.com> (10. 12. 2010)

⁹² *Argentina Inflation Rate*. New York City, Trading economics, <http://www.tradingeconomics.com> (10. 12. 2010)

⁹³ *Brazil Inflation Rate*. York City, Trading economics, <http://www.tradingeconomics.com> (10. 12. 2010)

⁹⁴ *Turkey Inflation Rate*. York City, Trading economics, <http://www.tradingeconomics.com> (10. 12. 2010)

⁹⁵ Weyland, K.: *Neoliberal Populism in Latin America and Eastern Europe*. s. 396.

⁹⁶ KESKİN, Hidayet a kol.: *Economic and Political Interaction of 2001 Crisis: Implication for 2008 Recession?* First International Conference on Management and Economics: “Current Issues in Emerging Economies in Global Perspective” - (ICME 2008), Tirana, 28-29 March 2008, <http://ces.epoka.edu.al/icme/14.pdf> (5. 12. 2010)

Ekonomická situace Turecka sice byla v předvolební kampani v roce 2002 jedním z hlavních témat, AKP však pouze nekonkrétně načrtla představu o svých povolebních ekonomických záměrech⁹⁷ a na rozdíl od latinskoamerických protějšků, a to přes probíhající ekonomickou krizi. Vedení strany sice slibovalo snížení chudoby, větší ekonomickou rovnost a spravedlivější rozložení příjmů,⁹⁸ ale o konkrétním ekonomickém modelu, který by strana chtěla prosazovat po volbách, se nemluvilo. Navzdory tomu, že v AKP bylo mnoho kritiků neoliberalismu, pokračovala nová vláda v již započatých reformách.

Proč Recep Tayyip Erdoğan téměř okamžitě nastoupil neoliberální cestu? Důvodů je několik. Prvním z důvodů je určitě ten, že v době jeho vlády už se nejednalo o původní fundamentální neoliberalismus, ale o reformy v duchu tzv. Postwashingtonského, resp. „rozšířeného“ Washingtonského konsensu, který byl vytvořen po nástupu jednoho z hlavních kritiků Washingtonského konsensu, Josepha Stiglitze do vedení Světové banky. Stiglitz, vědom si nedostatků původního konceptu Washingtonského konsensu, tento koncept rozšířil o dalších deset bodů, které změnil pohled na roli státu. Zatímco klasický koncept se snažil úlohu státu minimalizovat, nynější koncept přiznává státu významnou úlohu, přičemž se nesnaží volný trh nahradit státem, ale snaží se jak trh, tak stát, zapojit do hry a dovést je ke spolupráci a státu přiznává také roli v budování sociální záchranné sítě a při cíleném snižování chudoby.⁹⁹

Je také třeba zmínit, že se stále jednalo o neoliberální reformy a jejich prosazování vládou AKP bylo velice razantní. Symbolem

⁹⁷ PATTON, J. M.: c. d., s. 531.

⁹⁸ Koeficient GINI Turecka, který měří nerovnoměrné rozložení příjmů ve společnosti, kde 100 znamená, že jeden člověk dostává všechny příjmy, činil v roce 2003 na škále od 0 do 100 45, průměr EU-25 byl 29 resp. EU-15 byl 30. *EurLIFE - Gini index*. Dublin, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions (Eurofound), <http://www.eurofound.europa.eu> (11. 12. 2010)

⁹⁹ ÖNIS, Z.: *Rethinking the Emerging Post-Washington Consensus: A Critical Appraisal*. Economic Research Center, Middle East Technical University, listopad 2003, <http://www.erc.metu.edu.tr/menu/series03/0309.pdf> (6. 12. 2010)

přístupu AKP k reformám se bezesporu stala privatizace státních podniků, kterou řídí Privatizační výbor Turecka (zákon č. 4046) spadající přímo pod premiéra.¹⁰⁰ Proces probíhající od 80. let minulého století není žádnou novinkou, avšak pozoruhodná je mohutnost privatizace v období vlády AKP (2002 - až dosud), která raketově vylétla ve třetím roce jejího vládnutí. Ve srovnání s lety 1995-2002 je objem zprivatizovaného majetku šestinásobný a v porovnání s lety 1984-1994 dokonce patnáctinásobný (viz Graf 3). Od zřízení Privatizačního výboru v roce 1994 byla dokončena privatizace 188 firem, přičemž u 91 z nich šlo o prodej 51 % akcií, čili většiny potřebné pro majoritní vlastnictví.¹⁰¹ Firmy, které se účastní privatizace, pochází z celého světa. Například 51 % akcií tureckého petrochemického gigantu Petkim Petrokimya Holding Co. koupil kazašský Transcentral Asia Petrochemical Holding a symbol turecké privatizace, kterým se stal Türk Telekom,¹⁰² zprivatizovala libanonská firma nedávno zabitého Rafíka Harirího.

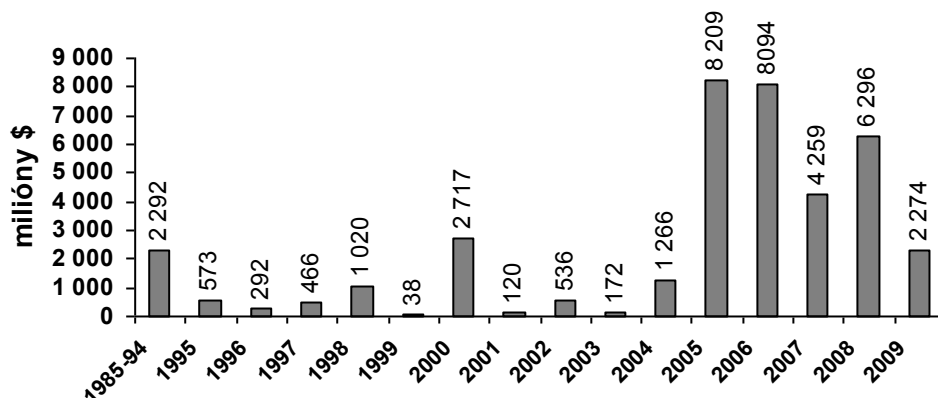
¹⁰⁰ *Responsibilities of the Privatization Administration*. Ankara, Republic of Turkey, Prime Ministry Privatization Administration, http://www.oib.gov.tr/baskanlik/oib_gorev_eng.htm (10. 8. 2010)

¹⁰¹ *Completely Privatized Companies*. Ankara, Republic of Turkey, Prime Ministry Privatization Administration, http://www.oib.gov.tr/baskanlik/oib_gorev_eng.htm (10. 8. 2010)

¹⁰² Prodej nejdůležitějších a největších podniků probíhá v přímém televizním přenosu, aby se předešlo spekulacím o pozadí prodeje. COVE, Alan: *Turk Telecom Privatisation Succeeds*. Southeast European Times, 19. 7. 2005. (<http://www.setimes.com>)

Graf 4

Turecká privatizace

Zdroj: *Completely Privatized Companies*. Ankara, Republic of Turkey, Prime Ministry Privatization Administration, http://www.oib.gov.tr/baskanlik/oib_gorev_eng.htm (10. 8. 2010)

Privatizace se ale, podobně jako u nás, setkává u části obyvatelstva s nevolí, která ji chápe jako rozprodávání národního bohatství a internet je plný článků a videí nesoucích názvy jako „*Satılık vatan Türkiye! (Turecká vlast na prodej!*)“. Přesto se však jak premiér, tak vláda těšili velké důvěře obyvatelstva a tato důvěra neustále rostla a pokles přišel až s celosvětovou ekonomickou recesí (viz Graf 5). Otázka tedy zní, jak si Tayyip Erdoğan zajistil popularitu, když zaváděl nepopulární reformy? Jednou z odpovědí je určitě Weylandův argument, že neoliberální reformy jsou rychlým řešením vysoké inflace, které staví toho, kdo ji zkontroloval, do pozitivního světla. Tayyip Erdoğan jako schopný politik se zkušenostmi z let, kdy byl starostou Istanbulu, určitě věděl, že pokud se mu podaří uspokojit ekonomické požadavky tureckého obyvatelstva, bude velice populární. V pravidelných průzkumech top pěti témat, kterých se obávají obyvatelé Turecka opakovaně, se na prvním místě, dokonce tedy i před terorismem,

objevuje strach z budoucího ekonomického vývoje.¹⁰³ Vlastní slova Tayyipa Erdoğanova z předvolebního mítinku v Edirne v roce 2007 to dokazují:

„On [Deniz Baykal, předseda CHP] byl místopředsedou vlády v roce 1995, kdy inflace dosahovala 76 %. Co na to říct? Bratře, pokud uvažuješ o tom, že budeš volit CHP, budeš mít tohle na paměti? Takovou inflaci jsme zažili. Avšak přišla AKP a snížila ji na 8,6 %“¹⁰⁴

Jedna z hlavních příčin velké popularity nynější vlády spočívá v tom, jak vláda využívá peněz získaných z transformace a jak jimi vyvažuje dopad na společnost. Masivní privatizace spolu s přílivem zahraničních investic nejenže vyrovnala státní rozpočet, ale i umožnila Tayyipu Erdoğanovi provádět politiku, kterou Fuat Keyman nazývá „filantropickým neoliberalismem“, ¹⁰⁵ či Ahmet Hasim Köse and Serdal Bahçe „charitativním státem“. Co si ale pod tímto pojmem představit? Köse a Bahçe staví model charitativního státu do protikladu ke státu sociálnímu. Charitativní stát stejně jako stát sociální usiluje o ekonomické a sociální zabezpečení občanů. Vládní organizace vydávají milióny lir na školní potřeby, uhlí, lednice a jídlo pro potřebné, avšak s tím rozdílem, že v charitativním státě dostávají takovou podporu sice plošně tisíce lidí, ale jednorázově nebo dočasně (převážně v době voleb) a jsou tedy v neustálé nejistotě, že o tuto pomoc přijdou.¹⁰⁶

Neoliberální ekonomická politika už také nestojí v protikladu k islámu z etického hlediska jako dříve, kdy například Strana blahobytu prosazovala ekonomický koncept tzv. Spravedlivého ekonomického

¹⁰³ *Sizce şu an Türkiye'nin çözülmesi gereken en önemli uç sorunu size okuyacaklarımdan hangileridir?* Istanbul, Konsensus Araştırma Danışmanlık, <http://www.konsensus.com.tr/haberdy.aspx?hid=202> (5. 12. 2010)

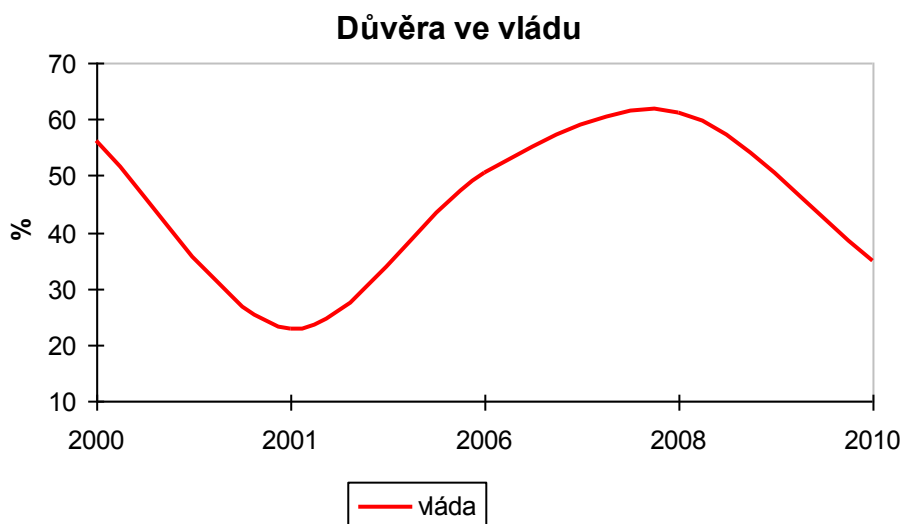
¹⁰⁴ *Erdoğanova řeč na předvolebním mítinku v Edirne.* Tüm gazeteler, 16. července 2007, <http://www.tumgazeteler.com>

¹⁰⁵ KEYMAN, E. F.: c. d., s. 5.

¹⁰⁶ YAĞCI, A.: c. d., s. 85.

řádu (*Adil ekonomik düzen*), se kterým přišel Necmettin Erbakan. Spravedlivý ekonomický řád se měl stát alternativou jak kapitalismu, tak ale i socialismu, a to spojením toho nejlepšího z obou systémů, kdy všechny složky ekonomiky pod dohledem a vedením státu by přispívaly k obecnému blahu společnosti.¹⁰⁷ V Turecku se v posledním desetiletí začala prosazovat tzv. anatolská buržoazie, která bývá také označována jako muslimští protestanti, resp. muslimští kalvinisté, kteří v duchu protestantské etiky Maxe Webera nadále zůstávají devótními a konzervativními věřícími, ale stejně jako kalvinisté chápou tvrdou práci jako projev zbožnosti a zisk jako možnost pomoci komunitě, přičemž kapitalismus berou jako prostředek k seberealizaci, tudíž ho neodmítají.¹⁰⁸

Graf 5

Zdroj: Sestaveno autorem na základě dat DÜZEL, Neşe: *Pazartesi konuşmaları*. Taraf, 25.01.2010. (<http://www.taraf.com.tr>)

¹⁰⁷ YAILA, Atilla: *Turkey's Leaders – Erbakan's Goals*. Middle East Quarterly, 4, 1997, č. 3, <http://www.meforum.org> (5. 12. 2010)

¹⁰⁸ *Islamic Calvinists: Change and Conservatism in Central Anatolia*. Berlin-Istanbul, European Stability Initiative, http://www.esiweb.org/pdf/esi_document_id_69.pdf (4. 12. 2010)

Závěr

Cílem této práce bylo přispět k debatě o ideologické povaze turecké vládní Strany spravedlnosti a rozvoje ověřením tvrzení Alpera Yağcıho, který ve své práci *Packaging Neoliberalism: Neopopulism and The Case of Justice and Development Party* argumentuje, že turecký premiér je neoliberálně populistickým lídrem.

Vybranou metodou výzkumu byla případová studie, konkrétně metoda shody, která měla jako efektivní nástroj ověření platnosti použité teorie na tomto případě potvrdit testovanou hypotézu vyřčenou na základě teorie Kurta Weylanda, podle které jsme předpokládali, že režim Tayyipa Erdoğan je neopopulistický, neboť v době, kde Tayyip Erdoğan usiloval o moc, byly splněny tři nezbytné podmínky nutné pro vznik takového režimu – slabý stranický systém, instituce přímo voleného a exekutivně silného prezidenta a přítomnost ekonomické krize, zejména hyperinflace, ověřením dvou hypotéz.

První hypotéza, která tvrdila, že Recep Tayyip Erdoğan jako neoliberálním populista měl po volbách svou stranu marginalizovat, nebyla potvrzena. Na rozdíl od neopopulistických politiků totiž Tayyip Erdoğan po volbách svou stranu a její stranickou organizaci nejenže nepotlačoval, ale naopak budoval a utužoval a vytvořil z ní jednu z nejpočetnějších stran v Turecku, která se dále institucionalizuje.

Druhá hypotéza se snažila ověřit, zda inflace donutila Recepta Tayyipa Erdoğan přijmout neoliberální opatření. Turecký premiér se však ve své předvolební kampani neprezentoval jako zachránce země před ekonomickým rozvratem, ale obecně se vymezil proti minulým vládám. Po volebním úspěchu pouze následoval neoliberální politiku započatou předchozí vládou.

Teorie nemohla být ověřena, protože pouze jedna z podmínek nabyla takové hodnoty jako v případě zemí Latinské Ameriky, od kterých byla tato teorie odvozena. Co se týče první podmínky, stranický systém Turecka byl v roce 2002, tedy v době, kdy Erdoğan kandidoval do parlamentu, málo institucionalizovaný a měl tedy v proměnlivém stranickém systému velkou šanci se svou novou stranou uspět, což se mu také podařilo.

Druhá podmínka – existence přímo volené a exekutivně silné hlavy státu – však nebyla splněna, neboť Turecko není republikou prezidentskou. Ani silný premiér se svou hegemonní stranou se nemůže rovnat postavení exekutivně silného, nezávislého a fakticky neodvolatelného prezidenta, jakými jsou hlavy států prezidentských republik, protože turecký premiér nemá pevné funkční období a na rozdíl od prezidentů se musí stále spoléhat na podporu své strany, především v parlamentu.

Ani třetí podmínka nebyla splněna. Ač Turecko postihla ekonomická krize, v případě inflace se nejednalo o katastrofální inflaci srovnatelnou s Argentinou, Brazílií a Peru, kde se dostali k moci neopopulisté, ale naopak o inflaci srovnatelnou s Uruguají, kterou zařadil k méně akutním.

Protože nebyly potvrzeny hypotézy a splněny podmínky pro zrod neopopulismu, nemůžeme potvrdit, natož zpřesnit teorii neopopulismu a ani operacionalizované proměnné či stanovit další podmínky nutné pro vzestup neopopulistického politika. Jak bylo řečeno v úvodu, stejně tak ale nelze říci, že Tayyip Erdoğan není neopopulistickým politikem, pokud nepozorujeme přítomnost podmínek pro jeho vznik.

Pokud se ale vrátíme k nepotvrzeným hypotézám a předloženým faktům, lze se domnívat, že neopopulistou není, a to ani přes svůj populistický diskurz a neoliberalní politiku. Tayyip Erdoğan totiž není personalistický vůdce, který se snaží získat nebo používat vládní moc na základě přímé, nezprostředkované a neinstitucionalizované podpory velkého počtu většinou neorganizovaných stoupenců. I když autoritativní, stále je předsedou parlamentní a jedné z nejpočetnějších stran v Turecku. Toto tvrzení by však mělo být definitivně potvrzeno v některé z budoucích prací.

Prameny a Literatura

Prameny

Completely Privatized Companies. Ankara, Republic of Turkey, Prime Ministry Privatization Administration, http://www.oib.gov.tr/baskanlik/oib_gorev_eng.htm (10. 8. 2010)

DÜZEL, Neşe: *Pazartesi konuşmaları*. Taraf, 25.01.2010. (<http://www.taraf.com.tr>)

EurLIFE - Gini index. Dublin, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions (Eurofound), <http://www.eurofound.europa.eu> (11. 12. 2010)

Erdoğanova řeč na předvolebním mítinku v Edirne. Tüm gazeteler, 16. července 2007, <http://www.tumgazeteler.com>.

History. Ankara, Constitutional Court of the Republic of Turkey, <http://www.anayasa.gov.tr> (2. 12. 2010)

History of the Justice and Development. Ankara, Adalet ve Kalkınma Partisi, <http://eng.akparti.org.tr> (1. 7. 2010)

Import Substitution Industrialization (ISI). Edmonton, Investopedia, 2. července 2009, www.investopedia.com (5. 12. 2010)

Milletvekili genel seçimleri sonuçları [Výsledky všeobecných parlamentních voleb]. Ankara, Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı [Turecký statistický úřad], <http://www.turkstat.gov.tr> (10. 8. 2010)

National Security Council, Ankara. Secretariat General of the National Security Council, <http://www.mgk.gov.tr> (3. 12. 2010)

Parti Tüzüğü, Madde 3 – Partinin Kısaltılmış Adı, Genel Merkezi ve Amblemi. [Stanovy strany, článek 3 – Zkrácený název strany, ústředí a znak]. Ankara, Adalet ve Kalkınma Partisi, <http://www.akparti.org.tr> (10. 8. 2010)

Parti Tüzüğü, Madde 18 - Teşkilat Kademe Organları [Stanovy strany, čl. 18 – části organizační úrovně]. Ankara, Adalet ve Kalkınma Partisi, <http://www.akparti.org.tr> (7. 12. 2010)

Populism of the 21st Century (Videozáznam). Washington, DC, Woodrow Wilson International center for Scholars, 8. října 2009, <http://www.wilsoncenter.org> (6. 12. 2010)

Presidency of the Republic of Turkey, Ankara, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, http://www.tccb.gov.tr/pages/past_presidents/ (3. 12. 2010)

Rent-seeking. Edmonton, Investopedia, 2. července 2009, www.investopedia.com (8. 12. 2010)

Responsibilities of the Privatization Administration. Ankara, Republic of Turkey, Prime Ministry Privatization Administration, http://www.oib.gov.tr/baskanlik/oib_gorev_eng.htm (10. 8. 2010)

Siyasi Partiler Kanunu [Zákon o politických stranách]. Ankara, Türkiye Büyük Millet Meclisi, <http://www.tbmm.gov.tr/genser/kanun3.html> (1. 12. 2010)

Sizce şu an Türkiye'nin çözülmesi gereken en önemli üç sorunu size okuyacaklarımdan hangileridir? Istanbul, Konsensus Araştırma Danışmanlık, <http://www.konsensus.com.tr/haberdtty.aspx?hid=202> (5. 12. 2010)

Size okuyacağım kurumlara güvenip güvenmediğinizi söyler misiniz?
Istanbul, Konsensus Araştırma Danışmanlık,
<http://www.konsensus.com.tr/haberdtty.aspx?hid=141> (7. 12. 2010)

The Constitution of the Republic of Turkey. T. C. Anayasa Mehkemesi
[Turecký ústavní soud], <http://www.anayasa.gov.tr> (10. 8. 2010)

The Constitutional Tradition and Parliamentary Life. Ankara, Türkiye
Büyük Millet Meclisi, <http://www.tbmm.gov.tr> (1. 12. 2010)

Turkey Inflation average. New York City, Trading economics,
<http://www.tradingeconomics.com> (10. 8. 2010)

Turkey. Lyon, International Criminal Police Organization (INTERPOL),
<http://www.interpol.int> (1. 12. 2010)

Turkey: Elements of the Public Integrity System Assessment, June 2005. Support for Improvement in Governance and Management (SIGMA), <http://www.bumko.gov.tr> (29. 11. 2010)

Turkey Parliamentary Elections 22 July 2007. The Organization for
Security and Co-operation in Europe,
http://www.osce.org/documents/odihr/2007/06/25051_en.pdf (3. 12. 2010)

Türkiye İstatistik Yıllığı 2008 [Turecká statistická ročenka 2008].
Ankara, Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı [Turecký statistický úřad],
<http://www.turkstat.gov.tr> (10. 9. 2010)

What determined the contents of the ballot box? KONDA Research and
Consultancy,
http://www.konda.com.tr/html/dosyalar/inside_of_the_box.pdf (7. 12. 2010)

Literatura

ABAZA, Hayri – CAĞAPTAY, Soner: *Is It Islamic or Islamist?* Newsweek, 22. 10. 2010. (<http://www.newsweek.com>)

ABDULABAN, Abdurrahman: *The Presidentialism of Turkish Parliamentary Democracy*. Paper Presented to the Workshop on “The Presidentialisation of Parliamentary Democracies”, ECPR Joint Sessions, Copenhagen, Denmark, 14th - 19th April, 2000. <http://www.essex.ac.uk/ECPR/events/jointsessions/paperarchive/copenhagen/ws7/abulaban.PDF> (7. 12. 2010)

AKDOĞAN, Yalçın: *Ak Parti ve Muhafazakar Demokrasi*. Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 2004, 160 s.

AYDINTASBAS, Asli: *A New Ottoman Empire? Deciphering the Davutoglu Doctrine*. Forbes, 2. 6. 2009. (<http://www.forbes.com>)

BACIK, Gökhan : *The Parliamentary Election in Turkey, November 2002*. Electoral Studies, 23, 2004, č. 1, s. 821-845.

BAKIR, C. – ÖNIS, Z.: *The Emergence of the Regulatory State: The Political Economy of Turkish Banking Reforms in the Age of Post-Washington Consensus*. Development and Change, 41, 2010, č. 1, <http://ideas.repec.org> (5. 12. 2010)

BOZKURT, Göksel: *Critical article dropped from Turkish reform package*. Hürriyet, 3. 5. 2010. (www.hurriyetdailynews.com)

BOZKURT, Göksel: *Erdoğan Plans a 'New Move' Within the AKP*. Hürriyet, 27. 9. 2009. (<http://www.hurriyetdailynews.com>)

BOZKURT, Göksel: *Turkey debates merits of US-style presidential system*. Hürriyet, 14. 9. 2010. (<http://www.hurriyetdailynews.com>)

BOYLE, Kevin: *Human Rights, Religion and Democracy: The Refah Party Case*. <http://projects.essex.ac.uk/EHRR/V1N1/Boyle.pdf> (3. 12. 2010)

ÇAHA, Ömer: *Turkish Election of November 2002 and the Rise of "Moderate" Political Islam*. *Alternatives: Turkish Journal of International Relations*, 2, 2003, č. 1, s. 95-116.

CEYHAN, Aldemir – GÜL, Bayraktaroglu: *Determining Effect Of Personality Traits On Voter Behaviour Using Five Factor Personality Inventory*. *Journal of Faculty of Business*, 5, č. 2, s. 130-147.

COVE, Alan: *Turk Telecom Privatisation Succeeds*. *Southeast European Times*, 19. 7. 2005. (<http://www.setimes.com>)

DOMANIÇ, Seda: *Vstup Turecka do Evropske unie: Vyhodny pro obě strany? Možný pro obě strany?* Institut pro Evropskou Politiku – Europeum. <http://www.europeum.org/doc/pdf/864.pdf> (13. 12. 2010)

General Staff Website Serves as Main Media Outlet for Military. Washington, DC, Federation of American Scientists, <http://www.fas.org/irp/dni/osc/turkey-milweb.pdf> (1. 12. 2010)

GINO, Germani: *Authoritarianism, Fascism, and National Populism*. Transaction, New Brunswick 1978. 292 s.

GÖNENÇ, Levent: *Presidential Elements in Government: Turkey*. *European Constitutional Law Review*, 4, 2008, č. 3, <http://www.yasayanayasa.ankara.edu.tr> (3. 12. 2010)

GREGOR, Kamil: *Výzkum dopadu vojenského převratu v roce 1980 na volební chování v Turecku pomocí faktorové analýzy volebních výsledků*. Diplomová práce. Olomouc, FFUP 2010. 83 s.

CHAUDHARY, M. A. – KOCH, Levent.: *February 2001 Crisis in Turkey: Causes and Consequences*. The Pakistan Development Review, 40, 2001, č. 4, <http://www.pide.org.pk> (4. 12. 2010)

Islamic Calvinists: Change and Conservatism in Central Anatolia. Berlin-Istanbul, European Stability Initiative, http://www.esiweb.org/pdf/esi_document_id_69.pdf (4. 12. 2010)

JANG, Ji-Hyang: *On the Road to Moderation: The Role of Islamic Business in Transforming Political Islamists in Turkey*. Journal of International and Area Studies, 13, č. 2, 2006, s. 97-112.

JENKINS, Gareth: *The Politics of Personality: Erdogan's Irascible Authoritarianism*. Central Asia-Caucasus Institute and Silk Road Studies Program, <http://www.silkroadstudies.org> (3. 12. 2010)

KESKİN, Hidayet a kol.: *Economic and Political Interaction of 2001 Crisis: Implication for 2008 Recession?* First International Conference on Management and Economics: "Current Issues in Emerging Economies in Global Perspective" - (ICME 2008), Tirana, 28-29 March 2008, <http://ces.epoka.edu.al/icme/14.pdf> (5. 12. 2010)

KEYMAN, E. Fuat: *Modernization, Globalization and Democratization in Turkey*. Constellations, 17, 2010, č. 2, Constellations, 17, 2010, č. 2, s. 312–327.

KOŘAN, Michal: *Jednopřípadová studie* In: DRULÁK, Petr (ed.): *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Portál, Praha 2008. 255 s.

LACLAU, Ernesto: *On Populist Reason*. Verso, Londýn 2005. 276 s.

LINZ, Juan J.: *The Perils of Presidentialism*. Journal of Democracy, 1, 1990, č. 1, s. 51-69.

MAINWARING, Scott – TORCAL, Mariano: *Party System Institutionalization and Party System Theory: After the Third Wave of Democratization*. Paper presented at the annual meeting of the American Political Science Association, Washington, DC, Sep 01, 2005. <http://www.allacademic.com> (7. 12. 2010)

MEZŘICKÝ, Václav: In: DLOUHÁ, Jana – Dlouhý, Jiří – MEZŘICKÝ, Václav (edd.): *Globalizace a globální problémy*. Centrum pro otázky životního prostředí, Praha 2006. 312 s.

One MP resigns, other joins Turkey's AKP. World Bulletin, 26. 10. 2010. (<http://www.worldbulletin.net>)

ÖNİŞ, Ziya: *The Political Economy of Islam and Democracy in Turkey: From the Welfare Party to the AKP*. In: DIETRICH, Jung (ed.): *Democratization and Development: New Political Strategies for the Middle East*. Palgrave, New York 2006. s. 103-129.

ÖNIS, Ziya: *Rethinking the Emerging Post-Washington Consensus: A Critical Appraisal*. Economic Research Center, Middle East Technical University, listopad 2003, <http://www.erc.metu.edu.tr/menu/series03/0309.pdf> (6. 12. 2010)

ÖNİŞ, Ziya: *Turgut Özal and his Economic Legacy: Turkish Neo-Liberalism in Critical Perspective*. Middle Eastern Studies, 40, 2004, č. 4, 113-134 s.

ÖZBUDUN, E.: *Constitutional Law*. In: ANSAY, Tuğrul – WALLACE, Don Jr. (edd.): *Introduction to Turkish Law*. The Hague, Kluwer Law International 2005,

ÖZBUDUN, Ergun: *Contemporary Turkish Politics: Challenges to Democratic Consolidation*. Boulder, Lynne Rienner Publishers 2000, 171 s.

ÖZBUDUN. Ergun: *From Political Islam to Conservative Democracy: The Case of the Justice and Development Party in Turkey*. South European Society and Politics, 11, 2006, č. 3, s. 543-557.

PATTON, J. Marcie: *The Economic Policies of Turkey's AKP Government: Rabbits from a Hat?* Middle East Journal, 60, 2006, č. 3, s. 513-536.

PELIN, Ayan: *Authoritarian Party Structures in Turkey: A Comparison of the Republican People's Party and the Justice and Development Party*. Turkish Studies, 11, 2010, č. 2, s. 197-215.

ROSEN-MOLINA, Mike: *Turkish constitutional reform referendum to go ahead: electoral council*. Jurist, 18. 10. 2007. (<http://jurist.law.pitt.edu>)

SARTORI, Giovanni: *Srovnávací ústavní inženýrství*. Praha, Sociologické nakladatelství 2001, 238 s.

SAYARI, Sabri: *Politics and Economic Policy-Making in Turkey, 1980-1988* In: NAS, Tevfik F. – ODEKON, Mehmet: *Economics and Politics of Turkish Liberalization*, Associated University Presses, Crannbury 1992, 200 s.

SAYARI, Sabri: *The changing party system*. In: SAYARI, Sabri – ESMER, Yılmaz (edd.): *Politics, Parties and Elections in Turkey*. Boulder – Londýn, Lynne Rienner Publishers 2002, 237 s.

ŞEKERCIOĞLU, Eser – ARIKAN, Gizem: *Trends in Party System Indicators for the July 2007 Turkish Elections*. Turkish Studies, 9, 2008, č. 2, s. 213-231.

TEPE, Sultan: *Turkey's AKP: A Model "Muslim-Democratic" Party?* Journal of Democracy, 16, 2005, č. 3, s. 69-82.

The CHP Congress, Leadership Cults, and Turkish Democracy. Central Asia-Caucasus Institute and Silk Road Studies Program, 8. 5. 2008. www.silkroadstudies.org (7. 12. 2010)

TIBI, Bassam: *Islamist Approach Europe: Turkey's Islamist Danger*. Middle East Forum. http://www.meforum.org/2047/islamists-approach-europe#_ftn13 (6. 12. 2010)

TSEBELIS, George: *Veto Players: How Political Institutions Work*. Princeton University Press, Princeton 2002. 317 s.

Turkey's court decides not to close AKP, urges unity and compromise. Hürriyet, 27. 9. 2008. (<http://www.hurriyet.com.tr>)

Turkey: Turkey to vote in referendum on constitutional reforms. Spero News, 13. 7. 2010. (www.speroforum.com)

Turkey's Erdogan unanimously elected ruling AKP chairman. World Bulletin, 4. 10. 2009. (<http://www.worldbulletin.net>)

Turkish opposition: No regrets over rejected constitutional amendment. EurActiv, 5. 5. 2010. (www.euractiv.com)

VAN EVERA, Stephen: *Guide to methods for students of political science*. Cornell University Press, Ithaca 1997, 136 s.

WEYLAND, Kurt: *Clarifying a Contested Concept: Populism in the Study of Latin American Politics*. *Comparative Politics*, 34, 2001, č. 1, s. 1-22.

WEYLAND, Kurt: *Neoliberal Populism in Latin America and Eastern Europe*. *Comparative Politics*, 31, 1999, č. 4, s. 379-401.

WEYLAND, Kurt: *The Politics of Market Reform in Fragile Democracies: Argentina, Brazil, Peru, and Venezuela*. Princeton University Press, Princeton 2002, 346 s.

WILLIAMSON, John: *What Washington means by Policy Reform*. The Peterson Institute for International Economics. <http://www.iie.com/publications/papers/paper.cfm?ResearchID=486> (7. 12. 2010)

YAĞCI, Alper: *Packaging Neoliberalism: Neopopulism and The Case of Justice and Development Party*. Diplomová práce. Istanbul, Bogaziçi University 2009, 183 s.

YAILA, Atilla: *Turkey's Leaders – Erbakan's Goals*. *Middle East Quarterly*, 4, 1997, č. 3, <http://www.meforum.org> (5. 12. 2010)

ZÜRCHER, Erik J.: *Turkey: A Modern History*, IB Tauris, London 2004, 418 s.

Přílohy

Seznam zkratk

ANAP	Strana vlasti (<i>Anavatan Partisi</i>)
AP	Strana spravedlnosti (<i>Adalet Partisi</i>)
CHP	Republikánská lidová strana (<i>Cumhuriyet Halk Partisi</i>)
DSP	Demokratická levicová strana (<i>Demokratik Sol Parti</i>)
DTP	Strana demokratické společnosti (<i>Demokratik Toplum Partisi</i>)
DYP	Strana pravé cesty (<i>Doğru Yol Partisi</i>)
FP	Strana ctnosti (<i>Fazilet Partisi</i>)
MHP	Strana národního hnutí (<i>Milliyetçi Hareket Partisi</i>)
MNP	Strana národního řádu (<i>Millî Nizam Partisi</i>)
MSP	Strana národní spásy (<i>Millî Selamet Partisi</i>)
RP	Strana blahobytu (<i>Refah Partisi</i>)
TBMM	Velkého národního shromáždění Turecka (<i>Türkiye Büyük Millet Meclisi</i>)

Abstrakt

Práce se zabývá dobou nástupu k moci a vládě nynějšího tureckého premiéra Recepta Tayyipa Erdoğana v období mezi lety 2002-2010. Na základě teorie neopopulismu Kurta Weylanda se snažím potvrdit, že režim současného tureckého premiéra je neopopulistický, neboť se zde vyskytovaly tři podmínky nezbytné pro jeho vznik – slabý stranický systém, instituce exekutivně silného a přímo voleného prezidenta a ekonomická krize, reprezentovaná hyperinflací. Teorie nemohla být ověřena a ani zpřesněna, protože hypotézy nebyly potvrzeny a ani podmínky nenabývaly takových hodnot jako v případě zemí Latinské Ameriky, od kterých byla tato teorie odvozena. Lze se však domnívat, že na základě předložených faktů neopopulistickým politikem není.

My thesis examines the nature of Erdogan's politics between 2002 and 2010 by applying a theory of neopopulism defined by Kurt Weyland. Having thoroughly analysed Erdogan's regime and falsified the hypothesis I found out that it does not fulfill all the criteria defined necessary by Kurt Weyland for emergence of neopopulism – inchoate party system, existence of strong executive president and economic crisis symbolised by hyperinflation. Therefore the theory could not be verified or purified. According to stated facts we can conclude that he is not a neopopulist leader.